

مطالعه تطبیقی برنامه های توسعه در ایران و کشورهای منتخب

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده نگری
گروه پژوهشی توسعه امور بخشی و محیط زیست
مجموعه گزارش شماره ۳۵۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	
مطالعه تطبیقی برنامه‌های توسعه در ایران و کشورهای منتخب	کد شناسه
۱۴۰۱-۱۰-۱۰۴۰۶	گروه پژوهشی
توسعه امور بخشی و محیط زیست	پدیدآورنده
حانیه علی بیکی علوی	ناظر علمی
دکتر غلامرضا گرائی نژاد	ناشر
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری	تاریخ انتشار
تابستان ۱۴۰۱	مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران- خیابان استاد نجات‌اللهی- خیابان استاد جعفر شهری (سپند شرقی)- پلاک ۱۶	
شماره تماس: ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰	پیام‌رسان: ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳
وبگاه: https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	۱- روش‌شناسی
۳	۲- معیارهای بررسی مقایسه‌ای
۴	۳- بررسی برنامه‌های توسعه در ایران
۴	۳-۱- برنامه عمرانی اول ۱۳۲۸-۱۳۳۴
۴	۳-۲- برنامه عمرانی دوم ۱۳۳۵-۱۳۴۱
۵	۳-۳- برنامه عمرانی سوم ۱۳۴۲-۱۳۴۶
۵	۳-۴- برنامه عمرانی چهارم ۱۳۴۷-۱۳۵۱
۶	۳-۵- برنامه عمرانی پنجم ۱۳۵۲-۱۳۵۶
۷	۳-۶- برنامه عمرانی ششم ۱۳۵۷-۱۳۶۱
۸	۳-۷- برنامه اول توسعه ۱۳۶۸-۱۳۷۲
۹	۳-۸- برنامه دوم توسعه ۱۳۷۴-۱۳۷۸
۹	۳-۹- برنامه سوم توسعه ۱۳۷۹-۱۳۸۳
۱۰	۳-۱۰- برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۴-۱۳۸۸
۱۱	۳-۱۱- برنامه پنجم توسعه ۱۳۹۰-۱۳۹۴
۱۲	۳-۱۲- برنامه ششم توسعه ۱۳۹۶-۱۴۰۰
۱۳	۳-۱۳- سند تحول دولت مردمی
۱۶	۴- بررسی برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب
۱۷	۴-۱- برنامه توسعه کشور مالزی
۱۷	۴-۱-۱- چالش‌ها و فرصت‌ها
۱۸	۴-۱-۲- استراتژی‌ها
۱۹	۴-۲- برنامه توسعه کشور چین
۱۹	۴-۲-۱- اهداف اصلی برنامه چهاردهم چین
۲۰	۴-۲-۲- روندهای جمعیتی و نابرابری‌های شهری-روستایی
۲۱	۴-۲-۳- توصیه‌های سیاستی
۲۳	۴-۳- برنامه توسعه کشور ویتنام
۲۳	۴-۳-۱- زمینه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای تأثیر گذار بر توسعه اقتصادی-اجتماعی داخلی
۲۴	۴-۳-۲- زمینه داخلی
۲۴	۴-۳-۳- دیدگاه‌های توسعه
۲۵	۴-۳-۴- اهداف کلی
۲۷	۴-۴- برنامه توسعه کشور تایوان
۲۸	۴-۴-۱- تحلیل مسائل میان‌مدت و بلندمدت
۳۱	۴-۴-۲- اهداف اقتصاد کلان برای ۲۰۲۱-۲۰۲۴

۳۴ برنامه توسعه کشور تایلند
۳۷ برنامه توسعه کشور ترکیه
۳۹ اهداف کلی
۴۰ برنامه توسعه کشور نیجریه
۴۰ فرایند تدوین برنامه
۴۰ چشم‌انداز
۴۰ مأموریت
۴۱ اهداف
۴۱ ساختار برنامه
۴۲ برنامه توسعه کشور بوتان
۴۲ وضعیت موجود
۴۸ برنامه توسعه کشور هند
۴۸ ماهیت چندبعدی اهداف طرح
۴۹ مشارکت در برنامه‌ریزی
۴۹ نقش برنامه‌ها
۴۹ چالش‌های سیاستی
۵۰ برنامه توسعه کشور اوگاندا
۵۱ اهداف
۵۱ موفقیت‌ها، چالش‌ها و درس‌آموخته‌ها
۵۴ اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند
۵۴ رویکرد مبتنی بر برنامه
۵۴ برنامه توسعه کشور لتونی
۵۴ چشم‌انداز آینده لتونی در سال ۲۰۲۷
۵۶ ساختار برنامه توسعه ملی سال ۲۰۲۷
۵۶ اهداف استراتژیک
۵۹ چشم‌انداز توسعه فضایی برنامه توسعه
۵۹ پیاده‌سازی، تأمین مالی، نظارت و ارزیابی برنامه توسعه
۶۰ جمع‌بندی
۶۷ منابع

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۳	جدول ۱: معیارهای بررسی مقایسه‌ای
۴	جدول ۲: برنامه‌های توسعه در ایران
۱۲	جدول ۳: بررسی معیارها در برنامه ششم توسعه
۱۴	جدول ۴: بررسی معیارها در سند تحول دولت مردمی
۱۷	جدول ۵: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور مالزی
۱۸	جدول ۶: بررسی معیارها در برنامه یازدهم مالزی
۱۹	جدول ۷: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور چین
۲۲	جدول ۸: بررسی معیارها در برنامه چهاردهم چین
۲۳	جدول ۹: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور ویتنام
۲۶	جدول ۱۰: بررسی معیارهای برنامه‌های توسعه در کشور ویتنام
۲۷	جدول ۱۱: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور تایوان
۳۳	جدول ۱۲: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور تایوان
۳۴	جدول ۱۳: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور تایلند
۳۶	جدول ۱۴: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور تایلند
۳۷	جدول ۱۵: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور ترکیه
۳۹	جدول ۱۶: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور ترکیه
۴۰	جدول ۱۷: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور نیجریه
۴۱	جدول ۱۸: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور نیجریه
۴۲	جدول ۱۹: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور بوتان
۴۷	جدول ۲۰: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور بوتان
۴۸	جدول ۲۱: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور هند
۵۰	جدول ۲۲: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور هند
۵۱	جدول ۲۳: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور اوگاندا
۵۳	جدول ۲۴: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور اوگاندا
۵۷	جدول ۲۵: شاخص‌های استراتژیک در برنامه توسعه لتونی
۵۸	جدول ۲۶: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور لتونی
۶۱	جدول ۲۷: مقایسه تطبیقی کشورهای منتخب بر اساس معیارها

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

۱۶.....	شکل ۱: کشورهای منتخب در مطالعه تطبیقی.....
۴۶.....	شکل ۲: چارچوب استراتژیک برنامه توسعه کشور بوتان.....

پیشینه مفهوم توسعه به دهه ۱۹۵۰ میلادی بازمی‌گردد. ضرورت بازسازی و ایجاد رفاه در کشورهای درگیر جنگ جهانی دوم و نوسازی و پیشرفت سایر کشورها در ترویج مفهوم توسعه مؤثر بوده است. مفهوم توسعه نیز، به طور مستمر در حال تحول بوده و در طی ۷ دهه اخیر به شدت تغییر کرده است. توسعه علاوه بر رشد اقتصادی به مسائلی همچون بهبود توزیع درآمد بین افراد جامعه و کاهش فقر، گسترش ظرفیت‌های ساختاری کشور برای افزایش تولید، ارائه خدمات آموزشی، بهداشتی و ارتباطات و اطلاعات که همگی زمینه بهبود کیفیت زندگی افراد را فراهم می‌کنند توجه دارد و از پوشش موضوعی متفاوتی برخوردار است. پس از اتمام جنگ جهانی دوم، توسعه‌خواهی با اهداف متفاوت در دستور کار دولت‌ها قرار گرفت؛ برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت برای ایجاد رشد اقتصادی مناسب، طراحی و به مرحله اجرا درآمد (نوبخت، ۱۳۹۴: ۳۷). با مطرح شدن مفهوم و برنامه‌ریزی توسعه، بسیاری از کشورها نقشه راهی را برای طی نمودن این مسیر و دستیابی به اهداف خود تعیین کردند. ایران نیز با داشتن سابقه بیش از هفتاد سال برنامه‌ریزی توسعه، جزء کشورهای با سابقه در این زمینه محسوب می‌شود؛ اما ضمن صرف منابع و تهیه ۱۲ برنامه توسعه پیش و پس از انقلاب اسلامی، تحقق‌پذیری برنامه‌ها چندان موفقیت‌آمیز نبوده است. در عین حال کشورهای کثیری نیز مشاهده می‌شود که با سابقه برنامه‌ریزی کمتر، در این عرصه موفق‌تر بوده‌اند. بر این اساس می‌توان با بهره‌گیری از درس‌آموخته‌ها در تدوین برنامه‌های توسعه کشور و با استفاده از روش‌هایی چون مطالعه تطبیقی به عنوان علم مقایسه میان دو یا چند پدیده، به شناسایی دلایل موفقیت و عدم موفقیت برنامه توسعه کشورها، ترسیم نقاط قوت و ضعف و شفاف‌سازی موانع و مشکلات مسیر توسعه پرداخت. همچنین شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های مسیر توسعه در نقاط مختلف جهان می‌تواند منجر به ترسیم نقشه راه و تدوین برنامه مطلوب توسعه کشور شود. با توجه به اهمیت این موضوع، هدف اصلی این پژوهش بهره‌برداری از درس‌آموخته‌ها و بیان برخی نکات در حوزه تهیه و تدوین برنامه‌های توسعه است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد. در این پژوهش سعی گردید با واکاوی برنامه‌های توسعه و فرایند تدوین آن‌ها در کشورها و مقایسه تطبیقی میان برنامه‌های تهیه شده در ایران و کشورهای منتخب به بیان نکات کلیدی و قابل تأمل پرداخته شود. لازم به توضیح است که در این پژوهش تلاش شده متأخرترین برنامه‌های توسعه جهت استفاده مطلوب‌تر از درس‌آموخته‌ها، مورد توجه و بررسی قرار گیرد. در این راستا شاکله بحث و مقایسه تطبیقی بر اساس پرسش‌ها و معیارهایی همچون افق زمانی، اهداف، تنظیم‌کننده و تصویب‌کننده سند، ساختار، تشریح وضعیت موجود، فرصت‌ها و چالش‌ها، استراتژی توسعه، پوشش موضوعی، نظارت بر سند، اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای سند و توسعه فضایی شکل گرفته که علاوه بر بررسی آخرین برنامه مصوب توسعه در ایران و سند تحول دولت، کشورهایایی از اقصی نقاط جهان را بر مبنای میزان دسترسی به اطلاعات، سابقه برنامه‌ریزی و تنوع طیف، مورد بررسی و واکاوی قرار داده است.

۱- روش‌شناسی

پژوهش حاضر، از نوع توصیفی-تحلیلی است که در آن از روش تحلیل مقایسه تطبیقی میان ایران و کشورهای منتخب استفاده شده است. روش تحقیق مقایسه‌ای یک رویه نظام‌مند برای قیاس یک یا چند پدیده است که از طریق آن به شباهت‌ها و تفاوت‌ها پرداخته می‌شود. همچنین بهره‌گیری از مطالعه تطبیقی به عنوان علم مقایسه میان دو یا چند پدیده (در این مطالعه: برنامه‌های توسعه کشورها)، به شناسایی ساختار و ویژگی‌های برنامه توسعه کشورها کمک خواهد کرد و از این منظر، برای استخراج کاستی‌های اسناد توسعه کشور در مقایسه با نمونه‌های موفق، یاری‌رسان خواهد بود. در این روش نیاز است معیارهایی به منظور انتخاب نمونه مطالعاتی (کشورها) تنظیم شود و بر اساس آن، کشورهای مورد مطالعه تدقیق گردد. سپس در ادامه برای تحلیل مقایسه‌ای، بر اساس ویژگی‌های بارز در برنامه‌های توسعه، معیارهایی جهت بررسی دقیق و نظام‌مند مشخص شد و مطالعه بر مبنای آن‌ها شکل گرفت.

۲- معیارهای بررسی مقایسه‌ای

همان‌طور که اشاره شد برای مقایسه برنامه‌های توسعه در کشورها به منظور بررسی دقیق‌تر و نظام‌مند، لازم است بر اساس پرسش‌ها و به نوعی معیارهایی مشخص، متون اسناد برنامه مورد بررسی و واکاوی قرار گیرند. از این‌رو در پژوهش حاضر، پس از بررسی مطالعات و متون اسناد برنامه‌ای، ۱۲ معیار افق زمانی، اهداف، تنظیم‌کننده سند، تصویب‌کننده سند، ساختار سند، تشریح وضعیت موجود، فرصت‌ها و چالش‌ها، استراتژی (جهت‌گیری) توسعه، پوشش موضوعی، نظارت بر سند، اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند و موضوع توسعه فضایی انتخاب و تبیین شدند که در جدول ذیل به تشریح هر یک پرداخته می‌شود.

جدول ۱: معیارهای بررسی مقایسه‌ای

ردیف	معیارها	توضیحات
۱	افق زمانی / دوره	در این معیار مدت‌زمان اجرایی شدن برنامه و افقی (دوره‌ای) که برای آن پیش‌بینی می‌شود مدنظر است.
۲	اهداف	در این معیار نوع اهداف از منظر کمی و کیفی بودن و همچنین ماهیت آن‌ها مدنظر است.
۳	تنظیم‌کننده سند	در این معیار نهاد و یا مجموعه تهیه‌کننده و تنظیم‌کننده سند مدنظر است.
۴	تصویب‌کننده سند	در این معیار نهاد و یا مجموعه تصویب‌کننده سند مدنظر است.
۵	ساختار	در این معیار شناسایی و بررسی ساختار برنامه از منظر شاکله بخش‌ها و فصول تنظیم شده در سند برنامه مدنظر است.
۶	تشریح وضعیت موجود	در این معیار پرداختن سند به تبیین و تحلیل وضع موجود مدنظر است.
۷	فرصت‌ها و چالش‌ها	در این معیار توجه سند به دو مقوله فرصت‌ها و چالش‌ها مدنظر است.
۸	استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	در این معیار جهت‌گیری برنامه و استراتژی حاکم بر آن مدنظر است.
۹	پوشش موضوعی	در این معیار این سؤال مطرح است که آیا برنامه تنها حوزه اقتصادی را مدنظر قرار داده و یا به حوزه‌های دیگری اعم از اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ... نیز پرداخته است.
۱۰	نظارت بر سند	در این معیار نهاد ناظر بر اجرای سند مدنظر است.
۱۱	اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	در این معیار دیدگاه‌های نظری توسعه‌ای حاکم بر سند مدنظر می‌باشد.
۱۲	توسعه فضایی	در این معیار توجه برنامه به موضوعاتی از قبیل برنامه‌ریزی منطقه‌ای، برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین مدنظر است.

۳- بررسی برنامه‌های توسعه در ایران

برنامه‌ریزی برای توسعه در هر کشوری با توجه به نیازها و شرایط و مقتضیات آن کشور صورت می‌گیرد و ظرفیت‌ها و نیازهای هر کشوری نوع خاصی از برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت را مشخص می‌کند. برنامه‌های توسعه در ایران نیز، به صورت پنج‌ساله و توسط دولت وقت تنظیم می‌شود و به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد. در ادامه به طور اجمالی برنامه‌های توسعه در ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار گرفته‌اند و در نهایت آخرین برنامه توسعه کشور و برنامه‌ای که دولت سیزدهم با عنوان سند تحول دولت مردمی منتشر و به صورت تفصیلی بررسی شده است.

جدول ۲: برنامه‌های توسعه در ایران

برنامه‌های توسعه در ایران						
قبل از انقلاب اسلامی	برنامه عمرانی اول	برنامه عمرانی دوم	برنامه عمرانی سوم	برنامه عمرانی چهارم	برنامه عمرانی پنجم	برنامه عمرانی ششم
	۱۳۲۸-۱۳۳۴	۱۳۳۵-۱۳۴۱	۱۳۴۲-۱۳۴۶	۱۳۴۷-۱۳۵۱	۱۳۵۲-۱۳۵۶	۱۳۵۷-۱۳۶۱
بعد از انقلاب اسلامی	برنامه اول توسعه	برنامه دوم توسعه	برنامه سوم توسعه	برنامه چهارم توسعه	برنامه پنجم توسعه	برنامه ششم توسعه
	۱۳۶۸-۱۳۷۲	۱۳۷۴-۱۳۷۸	۱۳۷۹-۱۳۸۳	۱۳۸۴-۱۳۸۸	۱۳۹۰-۱۳۹۴	۱۳۹۶-۱۴۰۰

۳-۱- برنامه عمرانی اول ۱۳۲۸-۱۳۳۴

برنامه عمرانی اول شامل مجموعه‌ای از طرح‌های عمرانی مورد نیاز کشور بود. این برنامه هفت ساله و شامل ۶ فصل و فاقد هدف کمی رشد بود. اهداف برنامه عمرانی اول عبارت‌اند از:

- افزایش تولید و ارتقای صادرات؛
- تأمین مایحتاج عمومی مردم در داخل کشور؛
- رشد بخش‌های کشاورزی و صنایع؛
- بهبود اکتشاف و بهره‌برداری از معادن و ثروت‌های زیرزمینی؛
- بهبود وضع بهداشت عمومی، بالا بردن سطح آموزش و رفاه و بهبود وضعیت معیشت عمومی و کاهش هزینه زندگی (برنامه اول عمرانی، ۱۳۲۹).

۳-۲- برنامه عمرانی دوم ۱۳۳۵-۱۳۴۱

برنامه عمرانی دوم، برای اجرا در مدت هفت سال با مجموع ۷۰ میلیارد ریال اعتبار، به تصویب مجلس شورای ملی رسید. الگوی برنامه دوم غیرجامع و بدون هدف رشد اقتصادی بود و مشابه برنامه اول، مجموعه‌ای از طرح‌های عمرانی مورد نیاز کشور که با یکدیگر ارتباط چندانی نداشتند، تشکیل شده بود (عرب مازار و نورمحمدی، ۱۳۹۵).

اهداف برنامه دوم

- افزایش تولید، بهبود و تکثیر صادرات؛
- تهیه مایحتاج مردم در داخل کشور؛
- ترقی کشاورزی و صنایع؛
- اکتشاف و بهره‌برداری از معادن و ثروت‌های زیرزمینی؛
- تکمیل وسایل ارتباطی؛
- اصلاح امور بهداشت عمومی؛
- انجام هر نوع عملیاتی برای عمران کشور و بالا بردن سطح فرهنگ و زندگی افراد؛
- بهبود وضع معیشت عمومی (عرب مازار و نورمحمدی، ۱۳۹۵).

۳-۳- برنامه عمرانی سوم ۱۳۴۶-۱۳۴۲

برنامه عمرانی سوم ایران برای اجرا در مدت ۵/۵ سال با ۲۳۰ میلیارد ریال اعتبار تهیه و به تصویب مجلس شورای ملی رسید. الگوی برنامه، برنامه‌ریزی جامع اقتصادی و راهبرد برنامه، جایگزینی واردات با حمایت از صنایع داخلی و هدف رشد برنامه، ۶ درصد در سال در طول برنامه و دستیابی به رشد حدود ۴۱ درصد درآمد کشور در افق برنامه بود (عرب مازار و نورمحمدی، ۱۳۹۵).

اهداف کیفی برنامه سوم:

- تسریع رشد اقتصادی؛
- کاهش نیازمندی به خارج؛
- تنوع بخشیدن به کالاهای صادراتی؛
- توزیع عادلانه‌تر درآمد و بهبود خدمات اداری.

اهداف کمی برنامه سوم:

- رشد اقتصادی ۶ درصد؛
- افزایش نسبت پس‌انداز از ۱۱ به ۲۹ درصد.

۳-۴- برنامه عمرانی چهارم ۱۳۵۱-۱۳۴۷

برنامه عمرانی چهارم در ۲۷ اسفند ۱۳۴۶ به تصویب مجلس رسید. چارچوب تشکیلاتی و روال برنامه‌ریزی عمل شده در تنظیم برنامه چهارم عبارت است از:

- دفتر مرکزی برنامه‌ریزی شامل گروه‌های نه‌گانه برنامه‌ریزی بخش‌ها؛
- دفاتر اقتصادی، نیروی انسانی و عمران منطقه‌ای در سازمان برنامه.

در برنامه عمرانی چهارم، هدف اصلی رشد اقتصادی ۹ درصد لحاظ شده بود و از جمله اهداف دیگر برنامه می‌توان به توزیع عادلانه‌تر درآمدها از راه تأمین کار و گسترش خدمات اجتماعی و رفاهی، کاهش نیاز کالا به خارج از کشور از طریق افزایش قدرت تولید داخلی، رفع نیازهای اساسی و تسریع در رشد بخش کشاورزی، تنوع بخشیدن به کالاهای صادراتی و بهبود خدمات اداری از طریق تحول نظام اداری اشاره کرد. با تصویب قانون برنامه و بودجه در برنامه چهارم، تشکیلات و وظایف نظام برنامه‌ریزی کشور جایگاه معین و مشخص‌تری پیدا کرد و برنامه‌ریزی به طور قانونی در نظام اقتصادی-اجتماعی کشور به عنوان ابزار و نهادی دائمی برای شکل‌دهی و تنظیم امور تثبیت شد (باقری، ۱۴۰۰).

۳-۵- برنامه عمرانی پنجم ۱۳۵۶-۱۳۵۲

در برنامه پنجم، هدف اصلی رشد اقتصادی ۱۱٫۲ درصد تعیین شده بود و استراتژی اصلی برنامه، افزایش سرمایه‌گذاری و رشد تولید ملی، جایگزینی واردات، پی‌ریزی صنایع سنگین و کاهش رشد جمعیت عنوان گردیده است. الگوی نظری پیرو این برنامه، الگوی رشد متوازن برابری توزیع درآمد و توسعه اجتماعی بوده است.

اهداف برنامه پنجم عمرانی:

- ارتقای کیفیت زندگی همه گروه‌ها و اقشار اجتماعی کشور؛
- حفظ رشد سریع، متوازن و مداوم اقتصادی همراه با حداقل افزایش قیمت‌ها؛
- افزایش درآمد طبقات مختلف با تأکید خاص در مورد ارتقاء سطح معیشت گروه‌های کم‌درآمد؛
- گسترش جامع‌تر عدالت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی با تأکید خاص در مورد توزیع عادلانه‌تر خدمات در سطح همه گروه‌ها و قشرهای اجتماعی؛
- بهبود کیفیت و افزایش عرضه نیروی انسانی فعال کشور به منظور افزایش بازدهی و برطرف کردن تنگناهای توسعه؛
- حفاظت، احیاء و بهبود محیط‌زیست و اعتلای کیفیت زندگی جامعه به‌خصوص در نقاط پرجمعیت؛
- توسعه علوم و تکنولوژی و گسترش قوه خلاقه و ابتکار جامعه؛
- ایجاد مزیت نسبی در تولید و صدور کالاهای صنعتی در سطح بین‌المللی؛
- حداکثر استفاده از منابع ارزی برای جبران کمبودهای داخلی و مهار کردن فشارهای تورمی، سرمایه‌گذاری در خارج و ایجاد ثروت‌های ملی در جهت جایگزین کردن منابع پایان‌پذیر نفت؛
- نگهداری و زنده کردن میراث ارزنده فرهنگی، پژوهشی و آموزش فرهنگی و هنری، گسترش فرهنگ و هنر، ایجاد تسهیلات برای آفرینش هنری و ادبی و گسترش روابط فرهنگی (برنامه پنجم عمرانی کشور، ۱۳۵۱).

۳-۶- برنامه عمرانی ششم ۱۳۶۱-۱۳۵۷

پس از اجرای برنامه عمرانی پنجم و به دنبال آن بازنگری و تجدیدنظری‌هایی که در این برنامه شد، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کشور تحولات گسترده‌ای را در عرصه ملی و بین‌المللی مشاهده کردند که غفلت از این تحولات می‌توانست پیامدهایی را برای کشور به همراه داشته باشد. به همین دلیل در روش برنامه‌ریزی در مقیاس ملی، تغییرات و تجدیدنظری‌هایی ایجاد شد. اهداف برنامه ششم عمرانی کشور عبارت‌اند از:

- کاهش نسبی سهم نفت در مجموعه اقتصاد ملی؛
- افزایش سهم تولیدات صنعتی در مجموع تولید ناخالص ملی؛
- خودکفایی در زمینه فرآورده‌های اساسی بخش کشاورزی؛
- گسترش کمی و کیفی بخش خدمات به گونه‌ای هماهنگ با توسعه صنعتی کشور؛
- افزایش سهم کالاهای ساخته شده از طریق ایجاد دگرگونی در ساخت صادرات کشور؛
- افزایش سهم حقوق و دستمزد در درآمد ملی؛
- مشارکت فعال افراد جامعه در امور مملکتی از طریق بسط خودیاری، تعاون و نظارت مردم در امور مربوط به برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری؛
- عدم تمرکز به معنای ایجاد امکانات مناسب اجرایی و تخصیص مناسب منابع به استان‌ها، شهرستان‌ها، بخش‌ها و روستاها و واگذاری اختیارات لازم به آن‌ها؛
- بهبود کیفیت زندگی کلیه گروه‌ها و اقشار اجتماعی کشور و تجهیز در جهت مشارکت فعال در امور تولیدی؛
- گسترش عدالت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، بالأخص توزیع عادلانه‌تر درآمدها و فرصت‌ها برای تمامی گروه‌های اجتماعی؛
- دگرگونی در ترکیب ساختمان و خصوصیات جمعیت کشور در جهت کندن شدن میزان رشد، افزایش نسبی جمعیت شهرنشین و افزایش نسبت و کیفیت جمعیت فعال در کل جمعیت؛
- ایجاد فرصت‌های اشتغال برای افراد جامعه همراه با تقویت توانایی‌های فنی و علمی نیروی کار و افزایش سطح بهره‌وری در کلیه فعالیت‌ها و مشاغل؛
- توزیع اکثریت جمعیت کشور در شبکه به هم پیوسته از شهرهای بزرگ، متوسط و کوچک؛
- توسعه مراکز عمرانی و قطب‌های مؤثر تولید کشاورزی در ارتباط با شهرها و جوامع شهری؛
- ارتباط قسمت‌های مختلف کشور از طریق ایجاد یک شبکه وسیع ترابری و مخابراتی؛
- استقرار صنایع به گونه‌ای هماهنگ با سیاست‌های توزیع جمعیت؛
- توزیع منطقی فعالیت‌های کشاورزی در قطب‌های کشاورزی، روستاها و مناطق حاشیه‌ای در واحدهای بازرگانی، کشاورزی، دهقانی و خانوادگی به نحوی که حداکثر بازده کشاورزی در عین حفظ محیط‌زیست میسر شود؛

- تثبیت امر مهاجرت از طریق نزدیکی شهر و روستا به لحاظ کیفیت زیست، میزان درآمد و تنوع اشتغال.
- این برنامه به علت شروع اعتصابات و به دنبال آن وقوع انقلاب اسلامی منتفی شد و به اجرا درنیامد (پوراصغر، ۱۳۹۲).

۳-۷- برنامه اول توسعه ۱۳۶۸-۱۳۷۲

پس از پایان جنگ، برنامه اول توسعه در سال ۱۳۶۸ برای اجرا تهیه و به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. برنامه پنج‌ساله اول توسعه، با انتخاب راهبرد «آزادسازی اقتصادی» آغاز شد. این برنامه به لحاظ شکلی جامع-ترین برنامه توسعه ایران از ابتدا تاکنون به شمار می‌آید. هدف اصلی این برنامه آن بود که با سرمایه‌گذاری دولت در زمینه بازسازی خسارت‌های جنگ تحمیلی و بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌های موجود، روندهای منفی اقتصادی حاکم را به نفع ایجاد رشد اقتصادی در کشور تغییر دهد و بستر تداوم رشد در آینده را فراهم کند. از این‌رو برنامه اول توسعه به «برنامه سازندگی» شهرت یافت که مرکز ثقل آن بود.

اهداف برنامه اول توسعه:

- بازسازی و تقویت ظرفیت‌های دفاع ملی، بازسازی مراکز تولیدی و جمعیت خسارت‌دیده در طول جنگ تحمیلی؛
 - ایجاد رشد اقتصادی با تأکید بر خودکفایی محصولات استراتژیک کشاورزی و مهار تورم؛
 - تأمین حداقل نیازهای اساسی آحاد مردم و تلاش در جهت تأمین عدالت اجتماعی اسلامی؛
 - تعیین و اصلاح الگوی مصرف؛
 - اصلاح سازمان و مدیریت اجرایی و قضایی کشور (شیرزادی، ۱۳۸۹).
- از نکات قوت برنامه اول توسعه، ارتباط مستمر شوراهای برنامه‌ریزی و ستاد برنامه با نمایندگان مجلس شورای اسلامی در کمیته‌های مختلف در جریان تدوین لایحه برنامه بود. هرچند نظام برنامه‌ریزی برنامه اول در سازماندهی خطوط اصلی خط‌مشی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در فرایند برنامه‌ریزی موفق بود؛ اما از بررسی عملکرد برنامه معلوم می‌شود که نقاط ضعفی نیز در نظام برنامه‌ریزی وجود داشته است. پس از انقلاب اسلامی، در برنامه اول ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی جهت انجام امور مرتبط با برنامه مسئولیت قانونی داشتند و برای جلب مشارکت بخش خصوصی در اجرای مفاد برنامه تمهیداتی اندیشیده شده بود. بعد از انقلاب اسلامی در برنامه اول ابتدا اهداف کلی برنامه تدوین شده، سپس برای بخش‌های مختلف در قالب هدف‌گذاری مقادیری تعیین می‌شد. در برنامه اول یکی از اهداف اصلی سازمان‌دهی فضایی و جغرافیایی جمعیت و فعالیت‌ها، متناسب با مزیت‌های هر منطقه بود (باقری، ۱۴۰۰).

۳-۸- برنامه دوم توسعه ۱۳۷۸-۱۳۷۴

برنامه پنج‌ساله دوم توسعه اقتصادی و اجتماعی با فاصله زمانی یک سال از برنامه اول، به تصویب رسید. هدف رشد سالانه برنامه ۵٫۱ درصد پیش‌بینی شده بود. برنامه دوم نیز با راهبرد «آزادسازی اقتصادی و خصوصی‌سازی» تدوین گردید. استراتژی اصلی برنامه دوم توسعه تثبیت دستاوردهای برنامه اول، ایجاد ثبات در روندهای اقتصادی کشور و کاهش بار سنگین تحولات اقتصادی بر جامعه بود. از این‌رو برنامه دوم توسعه نیز با عنوان «برنامه ثبات اقتصادی» شهرت یافت.

اهداف برنامه دوم توسعه:

- تلاش برای تحقق عدالت اجتماعی؛
- رشد فضایل بر اساس اخلاق اسلامی و ارتقای فرهنگ عمومی؛
- تلاش به منظور حاکمیت قانون و حفظ امنیت مردم؛
- ترویج فرهنگ احترام به قانون؛
- نظم اجتماعی؛
- وجدان کاری؛
- هدایت نوجوانان و جوانان در عرصه‌های گوناگون و مشارکت آن‌ها در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛
- تقویت بنیه دفاعی کشور؛
- رشد و توسعه پایدار با محوریت بخش کشاورزی؛
- افزایش بهره‌وری؛
- حفظ محیط‌زیست؛
- استفاده بهینه از منابع کشور؛
- تلاش به منظور کاهش وابستگی اقتصاد به درآمدهای نفت؛
- توسعه صادرات غیرنفتی.

۳-۹- برنامه سوم توسعه ۱۳۸۳-۱۳۷۹

برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی در سه بخش، ۲۶ فصل و ۱۹۹ ماده برای اجرا در مدت پنج سال تهیه شد (عرب مازار و نورمحمدی، ۱۳۹۵). جهت‌گیری اصلی این برنامه، اصلاحات ساختاری و نهادی به منظور آزادسازی و خصوصی‌سازی بود. از این‌رو برنامه سوم توسعه به «برنامه اصلاح ساختاری» مشهور است. در این برنامه رشد اقتصادی سالانه ۶ درصد در نظر گرفته شد.

اهداف برنامه سوم توسعه:

- بازرگاری و تنظیم سیاست‌های مالی، پولی، ارزی، تجاری، اشتغال و تولید به همراه گسترش نظم؛
- تأمین اجتماعی با تأکید بر هدفمند کردن سیاست‌های حمایتی؛
- افزایش اشتغال مولد خصوصی‌سازی؛
- کاهش تصدی‌گری دولت؛
- کاهش وابستگی به درآمدهای حاصل از صدور نفت خام؛
- ایجاد جهش در صادرات غیرنفتی؛
- استفاده مناسب از توان ساخت داخل و تقویت پیمانکاران و مشاوران داخلی؛
- اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم و چگونگی وصول عوارض؛
- تمرکززدایی از ساختار اداری و اقتصادی؛
- رشد ارزش‌های انسانی؛
- ارتقای ظرفیت‌های معنوی جامعه و تقویت باورهای دینی به منظور توسعه فرهنگی کشور (عرب مازار و نورمحمدی، ۱۳۹۵).

از نکات بارز برنامه سوم، اهمیت یافتن شوراهای برنامه و توسعه استان و به طور کلی استان‌ها در برنامه‌ریزی بود. به گونه‌ای که وظیفه تهیه برنامه‌های بلندمدت استان در چارچوب نظام برنامه‌ریزی کشور و در راستای جهت‌گیری بلندمدت کشور و طرح آمایش سرزمین بر عهده شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و کمیته‌های تخصصی (کارگروه‌های) آن قرار داده شد. علاوه بر این تهیه برنامه‌های بلندمدت، میان‌مدت و حتی در مواردی کوتاه‌مدت (سالانه) از زمان این برنامه به بعد جزء تکالیف قانونی استان‌ها قرار گرفت (توفیق، ۱۳۸۵: ۷۳).

۳-۱۰- برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۸-۱۳۸۴

برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه در چارچوب چشم‌انداز آینده در افق بلندمدت و با سرمشق «رشد پایدار اقتصادی استوار بر دانایی و رویکرد جهانی» برای اصلاح ساختارها و فرایندهای جامعه تهیه و تدوین شد. ترسیم چشم‌انداز بلندمدت، از دیگر ویژگی‌های مهم این برنامه بود (نیکو اقبال و یزدان کریمی، ۱۳۹۳). برنامه چهارم با توجه به موضوع اصلی آن، به «برنامه توسعه پایدار با رویکرد جهانی» مشهور است. هدف رشد سالانه برنامه، ۸ درصد در طول برنامه تعیین شده بود.

از نکات بدیع برنامه چهارم در برنامه‌های توسعه ایران، توجه به آمایش سرزمین، توازن منطقه‌ای و حفاظت از محیط‌زیست در فصل ۹ و ۸ از بخش دوم برنامه است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۴).

اهداف برنامه چهارم توسعه:

- بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی؛
- تعامل فعال با اقتصاد جهانی؛
- رقابت‌پذیری اقتصادی؛
- توسعه مبتنی بر دانایی؛
- حفظ محیط‌زیست؛
- آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای؛
- ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی؛
- توسعه فرهنگی؛
- امنیت ملی؛
- توسعه امور قضایی؛
- نوسازی دولت و ارتقای اثربخشی حاکمیت؛
- ارتقای سلامت و بهبود کیفیت زندگی (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۴).

۳-۱۱- برنامه پنجم توسعه ۱۳۹۴-۱۳۹۰

قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مشتمل بر سه بخش و سیزده فصل در تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. یکی از ویژگی‌های مهم تدوین برنامه پنجم توسعه، تعیین و تهیه سیاست‌های کلی برنامه قبل از تدوین آن است. برنامه پنجم توسعه دومین برنامه از دوره سند چشم‌انداز می‌باشد. این برنامه با توجه ویژه به الگوهای توسعه اسلامی- ایرانی و با رویکرد «پیشرفت عدالت محور» تدوین شد. عنوان برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران پیشرفت و عدالت، توجه به دین‌باوری و خودباوری و ترسیم الگوی بومی و نقشه اسلامی بود و دیدگاه غالب بر آن پیشرفت همراه با عدالت، استقرار الگوی توسعه اسلامی- ایرانی و اصلاح نظام اداری است.

جهت‌گیری‌های اصلی برنامه پنجم توسعه:

- تعمیق باورها و ارزش‌ها، ترویج شیوه زندگی اسلامی؛
- گسترش عدالت همه‌جانبه و پاسداشت کرامت انسانی؛
- تقویت هویت اسلامی- ایرانی؛
- ایجاد جامعه‌ای خودباور با محوریت نهاد خانواده؛
- توسعه دانش و فناوری با تأکید بر فناوری اطلاعات؛
- رشد اقتصادی پایدار و عدالت‌محور؛

- ارتقای بهره‌وری؛
- اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴؛
- تأمین اجتماعی فراگیر و ارتقاء سلامت آحاد جامعه؛
- تحکیم امنیت ملی و توسعه روابط خارجی؛
- آمایش سرزمین و توسعه منطقه‌ای؛
- ارتقاء تعاون و رقابت‌پذیری اقتصاد (پوراصغر، ۱۳۹۲).

۳-۱۲- برنامه ششم توسعه ۱۴۰۰-۱۳۹۶

برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سومین برنامه به منظور تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله و نخستین برنامه‌ای است که مبانی نظری و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی کشور که با مضمون رشد تولید رقابتی مبتنی بر رشد و بهره‌وری در چارچوب فرهنگ اسلامی-ایرانی و تعامل سازنده با جهان برای سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۶ تهیه و تنظیم شده است (باقری، ۱۴۰۰).

برنامه پنج‌ساله ششم توسعه، به منظور دستیابی به رشد اقتصادی متوسط سالیانه ۸ درصد و ضریب جینی ۳۴ درصد در سال پایانی برنامه، با رویکرد مسئله‌محوری و اولویت دادن به محورهای زیر ارائه شد:

- موضوعات خاص راهبردی شامل آب و محیط‌زیست؛
- موضوعات خاص مکان‌محور شامل توسعه سواحل مکران و حاشیه شهرها؛
- موضوعات خاص بخشی پیش روی اقتصاد شامل معدن و صنایع معدنی، گردشگری، ترانزیت و حمل و نقل ریلی، فناوری اطلاعات و ارتباطات و انرژی.

جدول ۳: بررسی معیارها در برنامه ششم توسعه

ویژگی‌ها	ایران (برنامه ششم توسعه)
افق زمانی / دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی
تنظیم‌کننده سند	- سازمان برنامه و بودجه کشور
تصویب‌کننده سند	- احکام در مجلس - اسناد راهبردی هیئت وزیران
ساختار	- شامل ۲۰ بخش موضوع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
تشریح وضعیت موجود	- در اسناد پشتیبان
فرصت‌ها و چالش‌ها	- در اسناد راهبردی
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- رشد تولید رقابتی مبتنی بر دانش و بهره‌وری - در چارچوب اقتصاد مقاومتی و فرهنگ اسلامی-ایرانی و تعامل سازنده با جهان
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده همه بخش‌های اقتصادی

نظارت بر سند	- سازمان برنامه و بودجه کشور
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- توجه و تأکید بر اصول و مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت- جلب مشارکت همگانی- توجه به عدم قطعیت‌ها
توسعه فضایی	- توجه به آمایش سرزمین (توسعه سواحل مکران)

بررسی این برنامه بر مبنای ۱۲ معیار، حاکی از آن است که از لحاظ افق زمانی برنامه‌های توسعه در ایران پنج ساله و عمدتاً شامل اهداف کمی و کیفی بوده است. همچنین متولی تنظیم سند، سازمان برنامه و بودجه کشور بوده و به مواردی همچون وضعیت موجود و فرصت‌ها و چالش‌ها در اسناد پشتیبان اشاره شده است. در برنامه ششم، توجه و تأکید بر اصول و مبانی الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، جلب مشارکت همگانی و توجه به عدم قطعیت‌ها بوده و موضوع آمایش سرزمین در این برنامه به عنوان استراتژی (جهت‌گیری) توسعه مورد توجه قرار گرفته است.

۳-۱۳- سند تحول دولت مردمی

در آستانه تدوین برنامه هفتم توسعه، سند تحول دولت که به تعبیر متولیان و طراحان آن در مسیر توسعه کشور می‌تواند مؤثر واقع شود، منتشر گردید. وجه تمایز این سند با دیگر اسناد موجود، نگارش آن توسط نخبگان دانشگاهی بیرون از ساختار و بدنه دولت است و به همان میزان که بر ارزش‌ها و آرمان‌ها تأکید دارد، بر ظرفیت‌های کشور متکی است و نگاهی واقع‌بینانه به ابرچالش‌های ایران دارد. از این‌رو در این پژوهش علاوه بر اسناد برنامه توسعه کشور، سند تحول دولت مردمی نیز به عنوان سند مصوب دولت و قابل بهره‌برداری در برنامه هفتم توسعه، مورد بررسی و مقایسه قرار داده شد.

این سند، ترمیم اساسی در ۳۷ حوزه کلان و ارائه راهکارهای عملیاتی برای برون‌رفت از چالش‌های مهم کشور را در بر گرفته است و راه تحول در چهار سال آتی را نشان می‌دهد. در این سند ۱۳۴ چالش اساسی شناسایی شده است. عبارت «سند تحول» شامل دو عنصر کلیدی است که مفهوم و محتوای آن را تا حد زیادی روشن می‌کند و برای شناخت آن باید ابتدا مقصود از این عنوان را دانست. مقصود از عنصر «سند» در این عنوان، استنادپذیری و قابلیت اتکا به محتوای آن از سوی مخاطبان این سند است و مقصود از عنصر «تحول» اقدام فوری و مدبرانه برای تغییر از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب و ایده‌آل به نفع مردم است. نقطه کانونی دولت سیزدهم برای تحول، کلیدواژه «پیشرفت» می‌باشد و دولت معتقد است پیشرفت کشور، در گرو تحول جهادی، جهش و نوآوری است؛ یعنی برای رسیدن به این پیشرفت نمی‌شود مانند گذشته و با رویکردی سنتی عمل کرد. مخاطب این سند دو دسته افراد هستند. دسته اول مدیران، مسئولان و مقامات دولتی هستند که باید در کلیه برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات، چهارچوب سند تحول دولت مردمی را رعایت کرده و بر مبنای آن عمل کنند. دسته دوم، عموم جامعه و نخبگان هستند که می‌توانند برنامه تحولی دولت را به‌طور شفاف ملاحظه و بررسی و مسیر حرکت دولت را بر مبنای آن نقد و ارزیابی کنند و چنانچه اجزای دولت در مسیری خارج از

این برنامه حرکت کرد، اصلاح مسیر را از دستگاه یا مقام مربوطه مطالبه کنند. این سند در چهارچوب قانون اساسی و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و همسو با بسیاری از اسناد لازم‌الاجرای قانونی همچون سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام تدوین و نگارش شده است.

جدول ۴: بررسی معیارها در سند تحول دولت مردمی

ویژگی‌ها	ایران (سند تحول دولت)
افق زمانی / دوره	یک ساله - دو ساله - چهار ساله
اهداف	درب‌گیرنده اهداف کمی و کیفی
تنظیم‌کننده سند	با محوریت اندیشکده حکمرانی شریف و مشارکت اندیشکده‌ها و خبرگان
تصویب‌کننده سند	دولت
ساختار	شامل سه بخش؛ بخش اول: کلیات؛ تعاریف، روش‌شناسی و فرایند تدوین و چرخش‌های تحول‌آفرین کلان، بخش دوم: برنامه تحول موضوعات اساسی و بخش سوم: نظام راهبری و پایش
تشریح وضعیت موجود	تشریح وضعیت موجود
فرصت‌ها و چالش‌ها	بیان‌کننده چالش‌ها و چرخش‌های تحول‌آفرین
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- -
پوشش موضوعی	درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی
نظارت بر سند	مرکز رصد و پایش تحول دولت
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	اصول چهارگانه تعیین موضوعات اساسی از قبیل آرمان‌ها، ظرفیت‌ها و ...
توسعه فضایی	توجه به موضوع برنامه‌ریزی فضایی (شهرسازی و توسعه سواحل مکران)

سند تحول دولت مردمی بر اساس ویژگی‌های جدول ۴ مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که افق زمانی برای این سند یک ساله، دو ساله و سه ساله پیشنهاد شده است. همچنین این سند همچون برنامه‌های توسعه‌ای درب‌گیرنده اهداف کمی و کیفی بوده و ساختار سند شامل سه بخش می‌باشد. بخش نخست به گفتمان، روش‌شناسی و ۱۰ چرخش تحول‌آفرین کلان اختصاص دارد؛ بخش دوم، به ۳۷ مسئله و موضوع در حوزه‌های مختلف پرداخته و فصل سوم، نظام راهبری و پایش این برنامه‌ها به منظور تحقق اجرای سند و روند عملیاتی آن ذکر شده است. این ۳۷ موضوع مهم موضوعات کشور است نه جامع تمام موضوعات و شامل دو دسته

پیشران‌ها و فرابخش‌هاست. پیشران‌ها، قسمت‌هایی است که نقش لوکوموتیوی نسبت به بقیه بخش‌ها دارد (مانند حوزه مسکن و اقتصاد دریا) و موضوعات فرابخشی مانند بانک، بودجه و مالیات هم موضوعاتی هستند که نقش کانونی در توسعه همه زیرساخت‌ها بر عهده دارند. توجه به موضوع توسعه فضایی در این سند شایان توجه بوده و علاوه بر تشریح وضع موجود به ارائه چالش‌ها و چرخش‌های تحول‌آفرین نیز پرداخته است. در خصوص بحث نظارت بر سند، مرکز رصد و پایش تحول دولت معرفی شده و اصول چهارگانه‌ای برای تعیین موضوعات اساسی از قبیل آرمان‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

۴- بررسی برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب

پیش از جنگ جهانی دوم، شوروی سابق نخستین کشوری بود که برنامه‌ریزی توسعه (اقتصادی) را آغاز کرد و هدف از برنامه‌ریزی در این کشور، دستیابی به رشد اقتصادی و گذار از یک سیستم دهقانی به سمت یک سیستم صنعتی بود. علاوه بر این، شمار کشورهایی که به نحوی برنامه‌ریزی توسعه را تجربه کرده‌اند بسیار است که در این مطالعه تلاش شد بر اساس معیارهایی مشخص، جامعه مطالعاتی محدود گردد تا بدین طریق بتوان با مقایسه تطبیقی برنامه‌های توسعه در کشورهای هدف، نکات قابل توجه احصاء شود و در اختیار برنامه‌ریزان قرار گیرد. در ادامه بر اساس معیارهایی اعم از سابقه برنامه‌ریزی توسعه، دسترسی به اطلاعات و تنوع طیف مورد بررسی بر اساس قلمرو جغرافیایی و توسعه یافتگی، ۱۱ کشور انتخاب و مورد مطالعه تطبیقی قرار گرفت.

شکل ۱: کشورهای منتخب در مطالعه تطبیقی

۴-۱- برنامه توسعه کشور مالزی

در کشور مالزی تهیه برنامه‌های توسعه از سال ۱۹۶۶ آغاز شد و در حال حاضر در بازه زمانی ۲۰۲۱-۲۰۲۵ آخرین برنامه توسعه این کشور منتشر نشده، اما تدوین گردیده است.

جدول ۵: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور مالزی

برنامه‌های توسعه مالزی											
-۲۰۲۵	-۲۰۲۰	-۲۰۱۵	-۲۰۱۰	-۲۰۰۵	-۲۰۰۰	-۱۹۹۵	۱۹۸۶-۱۹۹۰	۱۹۸۰-۱۹۸۵	۱۹۷۶-۱۹۸۰	۱۹۷۱-۱۹۷۵	۱۹۶۶-۱۹۷۰
۲۰۲۱	۲۰۱۶	۲۰۱۱	۲۰۰۶	۲۰۰۰	۱۹۹۶	۱۹۹۱					

برنامه یازدهم کشور مالزی (۲۰۲۰-۲۰۱۶) آخرین برنامه تحقق چشم‌انداز ۲۰۲۰ این کشور است. چشم‌انداز ۲۰۲۰ مالزی را به عنوان یک کشور کاملاً توسعه یافته در ابعاد اقتصادی-اجتماعی، سیاسی و فرهنگی معرفی می‌کند. این برنامه یک برنامه راهبردی است که راه را برای مالزی هموارتر می‌کند تا در آینده به خواسته‌ها و اهدافش برسد. برنامه یازدهم بر موضوع «تحکیم رشد برای مردم»^۱ تمرکز دارد و شش راهبرد و شش عامل بازی را طرح کرده تا بدین طریق ایده‌ها به واقعیت تبدیل شوند و اهداف تعیین شده در چشم‌انداز ۲۰۲۰ را به نمایش درآورند تا مالزی را به سمت مقصد نهایی که اقتصاد پیشرفته و ملت فراگیر است، سوق دهند.

۴-۱-۱- چالش‌ها و فرصت‌ها

برای افزایش بهره‌وری جهت رشد اقتصادی باید عزم بیشتری وجود داشته باشد؛ وضعیت مالی تقویت شود و بودجه عمومی کافی برای حمایت از گسترش اقتصادی پایدار تضمین گردد و درآمد متوسط و کلی ۴۰ درصد از گروه‌های درآمدی خانوار، به طور کامل فراگیر شود. همچنین برنامه یازدهم فرصت‌های جدیدی را به‌ویژه با ایجاد جامعه اقتصادی (AEC) با بیش از ۶۰۰ میلیون نفر در یک بازار واحد ایجاد می‌کند که این منجر به افزایش تجارت و سرمایه‌گذاری خواهد شد. از سوی دیگر، مالزی از سود جمعیت‌شناختی یک جمعیت جوان و رو به رشد با سن متوسط ۳۰ سال و یک جمعیت سنی کار نزدیک به ۷۰ درصد برای تسریع رشد بهره خواهد برد. جامعه چندنژادی و چندفرهنگی مالزی دارایی منحصر به فرد دیگری دارند که از لحاظ وابستگی آن با کشورهای اسلامی، جمهوری خلق چین و هند، به عنوان یک جاذبه توریستی غنی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد.

۴-۱-۲- استراتژی‌ها

- مشارکت به سمت یک جامعه عادلانه؛
- بهبود رفاه برای همه؛
- شتاب گرفتن توسعه سرمایه انسانی برای یک کشور پیشرفته؛
- دنبال نمودن رشد سبز برای پایداری و تاب‌آوری؛
- تقویت زیرساخت برای حمایت از توسعه اقتصادی؛

جدول ۶: بررسی معیارها در برنامه یازدهم مالی

ویژگی‌ها	مالزی
افق زمانی / دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی
تنظیم‌کننده سند	- واحد برنامه‌ریزی اقتصادی
تصویب‌کننده سند	- کمیته برنامه‌ریزی توسعه ملی
ساختار	- شامل ۱۰ فصل؛ فصل اول: تثبیت رشد بر روی مردم؛ فصل دوم: تقویت تاب‌آوری اقتصاد کلان برای رشد پایدار؛ فصل سوم: افزایش مشارکت به سمت جامعه عادلانه؛ فصل چهارم: رفاه برای همه (دستیابی جهانی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت، ارائه مسکن مناسب به خانواده‌های فقیر و با درآمد کم و متوسط، ایجاد محیط‌های زندگی امن، بهبود ایمنی جاده‌ای و خدمات اورژانس برای کاهش تلفات، ورزش)؛ فصل پنجم: توسعه سرمایه انسانی (بهبود بازار کار، بهره‌وری برای تسریع رشد اقتصادی، تقویت یادگیری برای افزایش مهارت و آموزش عالی)؛ فصل ششم: رشد سبز برای پایداری؛ فصل هفتم: تقویت زیرساخت (انرژی، صنعت، حمل و نقل، لجستیک، تکنولوژی و ...). فصل هشتم: رشد اقتصادی (کشاورزی، ساخت و ساز، نوآوری، سرمایه‌گذاری در شهرهای رقابتی و توسعه کریدورهای اقتصاد منطقه‌ای، تولید و خدمات)؛ فصل نهم: تحول در خدمات عمومی برای بهره‌وری و فصل دهم: مشخصات مالی بعد از سال ۲۰۲۰
تشریح وضعیت موجود	- مقایسه میان برنامه گذشته و برنامه اخیر با تشریح وضعیت موجود
فرصت‌ها و چالش‌ها	- بیان‌کننده چالش‌ها و فرصت‌ها
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- دارای ۶ استراتژی (جهت‌گیری) توسعه: مشارکت به سمت یک جامعه عادلانه؛ بهبود رفاه برای همه؛ شتاب گرفتن توسعه سرمایه انسانی برای یک کشور پیشرفته؛ دنبال نمودن رشد سبز برای پایداری و تاب‌آوری؛ تقویت زیرساخت برای حمایت از توسعه اقتصادی؛ مهندسی مجدد رشد اقتصادی برای پیشرفت بیشتر
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی
نظارت بر سند	- کمیته برنامه‌ریزی توسعه ملی
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	-
توسعه فضایی	- توجه به برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای

بررسی‌ها نشان می‌دهد که برنامه‌های توسعه در مالزی از لحاظ افق زمانی، پنج ساله و دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی بوده است. موضوع برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای در این برنامه مورد توجه بوده و علاوه بر تشریح وضع موجود، چالش‌ها و فرصت‌ها نیز مورد اشاره قرار گرفته‌اند. ساختار این برنامه شامل ۱۰ فصل بوده و ۶ استراتژی (جهت‌گیری) توسعه در این برنامه مدنظر قرار گرفته است.

۴-۲- برنامه توسعه کشور چین

برنامه‌های توسعه پنج ساله چین به عنوان اسناد اصلی توسعه این کشور، راهبرد توسعه همه‌جانبه این کشور را ترسیم می‌کند. دولت چین تاکنون چهارده برنامه توسعه را تدوین کرده و توانسته در عرصه اقتصادی به نتایج ملموس و بی‌بدیلی در عرصه اقتصاد داخلی و تجارت بین‌الملل دست پیدا کند.

جدول ۷: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور چین

برنامه‌های توسعه چین													
-۲۰۲۵	-۲۰۲۰	-۲۰۱۵	-۲۰۱۰	-۲۰۰۵	-۲۰۰۰	-۱۹۹۵	-۱۹۹۰	-۱۹۸۵	-۱۹۸۰	-۱۹۷۵	-۱۹۷۰	-۱۹۶۲	-۱۹۵۷
۲۰۲۱	۲۰۱۶	۲۰۱۱	۲۰۰۶	۲۰۰۱	۱۹۹۶	۱۹۹۱	۱۹۸۶	۱۹۸۱	۱۹۷۶	۱۹۷۱	۱۹۶۶	۱۹۵۸	۱۹۵۳

چهاردهمین برنامه پنج‌ساله (سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵) توسعه اقتصادی و اجتماعی توسط سیزدهمین مجلس چین تصویب شد. این برنامه با پیروی از روند گذشته که رشد اقتصادی و بازسازی آن مورد تأکید بوده است، محور خود را پایداری رشد و کیفیت زندگی معرفی کرده است. در این برنامه، رفع شکاف شهری-روستایی و کاهش انتشار دی‌اکسید کربن قبل از سال ۲۰۳۰ پیش‌بینی می‌گردد و تلاش می‌شود کشور چین تا سال ۲۰۳۵ به کشوری توسعه یافته با رهبری در نوآوری تبدیل شود.

۴-۲-۱- اهداف اصلی برنامه چهاردهم چین

رشد و نوآوری^۱

برای نخستین بار در این برنامه، اهداف رشد تولید ناخالص داخلی سالانه طبق روال گذشته شامل یک هدف رشد ناخالص داخلی (GDP) برای دوره پنج ساله نمی‌شود؛ بلکه اهداف رشد، سالانه تنظیم می‌شود و به سیاست‌گذاران اجازه می‌دهد تا اهداف رشد را با شرایط اقتصاد کلان تطبیق دهند. هدف توسعه بلندمدت چین تبدیل شدن به یک کشور است که تا سال ۲۰۳۵ نیاز به رشد متوسط سالانه تولید ناخالص داخلی ۴٫۷ درصد در ۱۵ سال آینده را دارد. اهداف دیگر این برنامه، شامل بهره‌وری نیروی کار فعال سریع‌تر از تولید ناخالص داخلی پس از یک دهه کاهش است که در زمینه یک جامعه سالخورده با کاهش نیروی کار مهم است. مشوق‌های مالی، دسترسی بیشتر به اعتبارات، استفاده بیشتر از زمین‌های صنعتی و ... ابزارهایی است که از این بخش حمایت می‌کنند.

گردش دوگانه^۱

پارادایم جدید توسعه: این برنامه یک مفهوم توسعه جدید دوگانه را معرفی می‌کند. گسترش تقاضای داخلی را از طریق تقویت عرضه هدف قرار می‌دهد. این رویکرد وابستگی کمتری به صنایع سنگین با پیشنهاد یک هدف جدید برای افزایش سهم صنایع نوظهور استراتژیک پیش‌بینی می‌کند.

محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی

ویژگی‌های توسعه سبز به طور برجسته در برنامه با پنج هدف از هشت هدف الزام‌آور در این حوزه مشخص شده‌اند. در طول سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵، شدت انرژی و کربن به میزان ۱۳,۵ درصد برای انرژی و ۱۸ درصد برای شدت کربن در هر واحد تولید ناخالص داخلی هدف قرار می‌گیرند. اهداف الزام‌آور دیگر عبارتند از: (۱) افزایش سهم روزهای با کیفیت هوای خوب در شهرها تا ۸۷,۵ درصد (از ۸۷ درصد در سال ۲۰۲۰)؛ (۲) افزایش سهم آب سطحی در سطح بالاتر از درجه سوم تا ۸۵ درصد (از ۸۳,۴ درصد در سال ۲۰۲۰)؛ و (۳) افزایش پوشش جنگلی تا ۲۴,۱ درصد (از ۲۳,۲ درصد در سال ۲۰۱۹). به عنوان یک شاخص غیرالزام‌آور، نسبت سوخت غیرفسیلی به مصرف انرژی اولیه از ۱۵ درصد در برنامه قبلی به میزان ۲۰ درصد تنظیم شده است. این برنامه توسعه کم‌کربن و اقتصاد دورانی با رویکردهای جدید برای حمل و نقل، تولید انرژی و سیاست‌های مدیریت زباله را ترویج می‌دهد.

۴-۲-۲- روندهای جمعیتی و نابرابری‌های شهری-روستایی^۲

در زمینه ترویج توسعه منطقه‌ای متوازن، این برنامه نگاه‌ها را به سوی یک مدل توسعه یکپارچه برای کاهش شکاف شهری-روستایی سوق می‌دهد. این برنامه بر نیاز به یک تحول در جوامع روستایی از جمله مدرن‌سازی بخش کشاورزی و ترویج کشاورزی سبز و هوشمند، برای ایجاد فرصت‌های جذاب و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی تأکید می‌کند. در شهرها، شهرنشینی از حدود ۶۰ درصد در سال ۲۰۱۹ به ۶۵ درصد تا سال ۲۰۲۵ افزایش خواهد یافت و دسترسی برابر، بیشتر به خدمات عمومی برای مهاجران در منطقه را در اولویت قرار خواهد داد. تحرک کار با حذف محدودیت‌ها (مجوز سکونت) برای شهرهایی با ۳-۵ میلیون سکنه به همراه افزایش عرضه مسکن مقرون به صرفه گسترش داده خواهد شد. این برنامه اقداماتی را برای افزایش استانداردهای زندگی و دسترسی به خدمات عمومی باکیفیت طرح‌ریزی می‌کند. از جمله تدابیری برای (۱) افزایش درآمد مردم؛ (۲) افزایش فرصت‌های شغلی؛ (۳) ایجاد آموزش عالی با کیفیت بالا و سیستم‌های بهداشتی؛ و (۴) بهبود سیستم تأمین اجتماعی در نظر دارد.

1. Dual Circulation
2. Urban-Rural Inequalities and Demographic Trends

جدا از هفت هدف، سه مورد دیگر شامل بررسی نرخ بیکاری در حدود ۵,۵ درصد؛ افزایش دستیار پزشکان تا ۳,۲ درصد در هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت و مکان‌های مهدکودک برای کودکان زیر ۳ سال تا ۴,۵ درصد در هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت می‌شود.

۴-۲-۳- توصیه‌های سیاستی^۱

این برنامه فرصتی منحصر به فرد برای حرکت به سمت توسعه با کیفیت بالا با پرداختن به چالش‌های اجتماعی و محیطی است که پس از دهه‌ها رشد سریع پدیدار شده‌اند.

- رشد و نوآوری

تمرکز روی خدمات: تمرکز برنامه روی تولید، تقویت ظرفیت نوآوری داخلی در تولید و فن‌آوری پیشرفته است؛ اما این رویکرد می‌تواند گسترش بخش خدمات را تضعیف و توسعه را کند کند. خدمات نقش مهمی در بهبود بهره‌وری تولید و ترویج پیشرفت فنی و نوآوری ایفا می‌کند. علاوه بر این، ردپای تولید خدمات عموماً بسیار کمتر از ردپای کربن تولیدکنندگان است.

ارتقاء سرمایه انسانی^۲: در حالی که این برنامه بر افزایش سنوات تحصیلی و آموزش عالی تمرکز دارد، آموزش و پرورش باید گسترش یابد؛ زیرا ارتقاء فناوری به نیروی کار کمتر اما با مهارت بالا نیاز دارد.

حمایت از نوآوری: رشد برگرفته از نوآوری کلید توسعه بلندمدت است. سرمایه‌گذاری در R & D در برنامه پیش‌بینی شده است. در این تلاش‌ها، مهم است که سهم بزرگ‌تری از هزینه‌های R & D به تحقیق اختصاص داده شود، چراکه معمولاً بیشتر این بودجه به توسعه معطوف شده است. در حالی که حمایت مالی عمومی بسیار مهم است، بخش خصوصی می‌تواند کمک قابل توجهی داشته باشد در صورتی که سرمایه‌گذاران خصوصی برای تأمین مالی شرکت‌های نوآور افزایش یابند.

- پارادایم گردش دوگانه

تقویت مصرف خانوار: برای بهبود تقاضای داخلی، مصرف خانوار نیاز به تقویت دارد.

افزایش بهره‌وری اقتصادی: بهبود کارایی اقتصادی برای موفقیت الگوی گردش دوگانه حیاتی است. کارایی با توجه به ساختار انحصاری تولید برخی از محصولات، همچنان کلیدی است. کاهش موانع دسترسی و تقویت اجرای قانون، به کاهش تمرکز بازار و تقویت رقابت‌پذیری کمک خواهد کرد. این امر منجر به کاهش هزینه‌های تولید و قیمت‌ها، افزایش کیفیت محصولات و خدمات ارائه‌شده، افزایش مصرف و نقش تقاضای داخلی خواهد شد.

1. Policy Recommendation
2. Upgrade human capital

تقویت نهادها و ظرفیت برای حمایت از اصلاحات: گذار به یک مدل توسعه که تمرکز را به سمت رفاه انسانی تغییر می‌دهد، نیازمند تقویت ظرفیت سازمانی است. این امر به‌ویژه در سطح محلی و در مناطق عقب‌مانده که اکثر مردم در آن حضور دارند، اهمیت دارد و سرمایه‌گذاری‌ها و خدمات برای حمایت از توسعه با کیفیت بالا باید ارائه شود.

- محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی

اهداف بلندپروازانه محیط‌زیست: به عنوان مثال، کاهش شدت کربن تا ۲۳ درصد در سال ۲۰۲۰ به جای ۱۸ درصد پیشنهاد شده که شانس موفقیت را افزایش می‌دهد. در حالی که این برنامه شامل محدودیتی در مصرف انرژی نمی‌شود، طرح‌های استانی می‌توانند یک هدف بلندپروازانه را با مقررات بهره‌وری انرژی در نظر بگیرند. تقویت توسعه کم‌کربن و اقتصاد دورانی: برای افزایش توسعه کم‌کربن، سرمایه‌گذاری بیشتر در فن‌آوری‌های پاک و کم‌کربن است.

روندهای جمعیتی و نابرابری‌های شهری - روستایی

تسریع توسعه روستایی: ایجاد فرصت‌های شغلی در روستاها برای تشویق کارگران مهاجر جهت بازگشت و تنوع بخشیدن به فعالیت‌های درآمدزا (مانند خدمات کشاورزی، اکوتوریسم و مشاغل سبز) برای حفظ مردم در مناطق روستایی جهت از بین بردن شکاف شهری و روستایی ضروری است. حوزه‌های تمرکز می‌تواند شامل (۱) اصلاحات ارضی روستایی برای امکان ارتقاء سطح مزرعه، اجاره و نوسازی؛ (۲) اقدامات برای افزایش انعطاف‌پذیری زنجیره‌های ارزش کشاورزی از طریق فناوری‌های هوشمند آب و هوا و زیرساخت‌های مقاوم؛ (۳) مشوق‌های مالی برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خصوصی در مناطق روستایی و ترویج توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط؛ (۴) بهبود کیفیت و دسترسی به خدمات عمومی و برنامه‌های توسعه مهارت برای مهاجران بازگشته؛ و (۵) تقویت مدیریت اکوسیستم‌ها برای حفظ تنوع زیستی و حفاظت از درآمد کسانی که به منابع طبیعی برای معیشت خود از طریق راهکارهای مبتنی بر طبیعت وابسته هستند.

ایجاد سیستم سه لایه مراقبت از سالمندان: این برنامه بر اهمیت یک سیستم مراقبت بلندمدت از سالمندان که هنوز در مراحل ابتدایی است، تأکید می‌کند.

جدول ۸: بررسی معیارها در برنامه چهاردهم چین

ویژگی‌ها	چین
افق زمانی / دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کمی
تنظیم‌کننده سند	- کمیسیون اصلاح و توسعه ملی چین (NRDC)
تصویب‌کننده سند	- مجلس ملی

ساختار	- شامل سه بخش؛ بخش اول: مقدمه؛ بخش دوم: اهداف (رشد و نوآوری، گردش دوگانه: پارادایم جدید توسعه، محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی، نابرابری‌های شهری و روستایی و روندهای جمعیتی)؛ و بخش سوم: توصیه‌های سیاستی
تشریح وضعیت موجود	- فاقد این ویژگی
فرصت‌ها و چالش‌ها	- فاقد این ویژگی
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- توسعه سبز و افزایش کیفیت زندگی
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی و زیست‌محیطی
نظارت بر سند	-
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	-
توسعه فضایی	- توجه به جامعه شهری و روستایی، توسعه خوشه‌های شهری بزرگ، کوچک و متوسط

بررسی‌ها حاکی از آن است که برنامه‌های توسعه چین نیز پنج ساله بوده و برنامه چهاردهم شامل سه بخش و عمدتاً دربرگیرنده اهداف کمی بوده است. استراتژی (جهت‌گیری) در این برنامه، توسعه سبز و افزایش کیفیت زندگی است. این برنامه در اهداف خود بر رشد و نوآوری تأکید می‌کند.

۴-۳- برنامه توسعه کشور ویتنام

نخستین برنامه توسعه در ویتنام در سال ۱۹۷۵-۱۹۶۵ تهیه و آخرین برنامه این کشور ۲۰۱۶-۲۰۲۰ می‌باشد. در ادامه سیر زمانی برنامه‌های توسعه ویتنام مشخص شده است.

جدول ۹: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور ویتنام

برنامه‌های توسعه ویتنام									
۲۰۲۰-۲۰۱۶	۲۰۱۵-۲۰۱۱	۲۰۱۰-۲۰۰۶	۲۰۰۵-۲۰۰۱	۲۰۰۰-۱۹۹۶	۱۹۹۵-۱۹۹۱	۱۹۹۰-۱۹۸۶	۱۹۸۵-۱۹۸۱	۱۹۸۰-۱۹۷۶	۱۹۷۵-۱۹۶۵

۴-۳-۱- زمینه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی- اجتماعی داخلی

بر اساس برنامه دهم ویتنام در خصوص شرایط بین‌المللی و ویژگی‌های آن چنین پیش‌بینی شده است که توسعه سریع علم و فن‌آوری، همراه با جهانی‌سازی و تعاملات بین‌المللی به شدت بر فرایند توسعه اجتماعی- اقتصادی کشورها تأثیر گذاشته است. اقتصاد بازار، پیشرفت اجتماعی، عدالت اجتماعی، دموکراسی، حاکمیت قانون، همکاری با منافع ملی، صلح و توسعه و همکاری برای حل چالش‌های جهانی، گرایش‌های رایج در جهان هستند. زمینه بین‌المللی که به سرعت و پیچیده توسعه خواهد یافت، تأثیرات شدیدی در اقتصاد و جامعه کشور خواهد داشت. صلح و همکاری همچنان در جریان است؛ اما ناسیونالیسم افراطی، درگیری‌های قومی و

مذهبی، تقلا برای منابع و قلمرو و فعالیت‌های تروریستی افزایش خواهد یافت. رقابت اقتصادی بین کشورها به طور فزاینده‌ای شدید شده است و لیبرالیسم و حمایت از تولیدات داخلی با هم ادغام می‌شوند. منطقه آسیا-اقیانوسیه که شامل آسیای جنوب شرقی است، دارای موقعیت جغرافیایی، اقتصادی و سیاسی می‌باشد که به یک جامعه تبدیل شده و همچنان مرکز توسعه پویا است. اختلافات ارضی در منطقه، به‌خصوص مناقشات دریایی پیچیده‌تر، فشرده و غیرقابل پیش‌بینی هستند. دیگر نگرانی‌های جهانی از قبیل بیماری، تغییر آب و هوا، بلایای طبیعی و خطرات امنیت شبکه نیز پیچیده هستند و کشورها را ملزم به اتخاذ سیاست‌های مناسب برای پاسخگویی و هماهنگی با یکدیگر می‌کنند. این کشورها استراتژی‌های توسعه خود را جهت گسترش پیوندهای خود با استفاده از همکاری و رقابت؛ به‌ویژه در تجارت، سرمایه‌گذاری، منابع انسانی و فن‌آوری تطبیق داده‌اند.

۴-۳-۲- زمینه داخلی

پس از ۳۰ سال اصلاحات، موقعیت و قدرت کشور تقویت شده و تجربه زیادی در رهبری، مدیریت و توسعه اجتماعی-اقتصادی کسب شده است. بازسازی اقتصاد منجر به تغییراتی جدید در توسعه کشور شده است. اقتصاد داخلی به آرامی در حال بازیابی و به دست آوردن شتاب رشد بوده، تعادل اقتصاد کلان در وضعیتی باثبات قرار گرفته و تورم تحت کنترل بوده است. عناصر نهادی اقتصاد بازارگرا به پیشرفت خود ادامه می‌دهند و در ترویج توسعه تمامی جنبه‌های زندگی اجتماعی-اقتصادی مؤثر هستند. زیرساخت‌های اصلی و پروژه‌های حمل و نقل که در دوره آینده به رقابت خواهند پرداخت، بر اقتصاد کشور اثر مثبت دارند. محیط کسب و کار و سرمایه‌گذاری مطلوب‌تر شده است. روند یکپارچگی بین‌المللی ویتنام به شدت و فراگیر اجرا خواهد شد. با این حال، ویتنام همچنان با مشکلات و چالش‌های ناشی از ضعف درونی اقتصاد، برای مثال توسعه اقتصادی ناپایدار، کیفیت رشد کم، رقابت ضعیف اقتصاد کلان و ناتوانی در سیستم زیرساخت در برآورده ساختن الزامات توسعه مواجه خواهد بود.

۴-۳-۳- دیدگاه‌های توسعه^۱

تداوم نوآوری و خلاقیت در رهبری، مدیریت توسعه اجتماعی-اقتصادی: هم‌زمان دولت از نهادها، منابع، ابزارهای نظارتی، توزیع و سیاست توزیع برای توسعه فرهنگ، دموکراسی، پیشرفت و برابری اجتماعی به منظور تضمین تأمین اجتماعی، بهبود تدریجی رفاه اجتماعی، مراقبت و بهبود همه جنبه‌های زندگی مردم از محدود کردن شکاف ثروت استفاده می‌کند.

تضمین توسعه سریع و پایدار بر پایه ثبات اقتصاد کلان و بهبود مستمر بهره‌وری، کیفیت، بهره‌وری و رقابت: توسعه سریع باید در کنار توسعه پایدار باشد. توسعه پایدار یک نیاز کلی در استراتژی است. توسعه پایدار به عنوان پایه‌ای برای توسعه سریع است. لازم است که برای توسعه اقتصادی پایدار، ثبات اقتصاد کلان و امنیت اقتصادی تضمین شود. انتقال در ساختار اقتصادی و همچنین تغییر در مدل رشد با اولویت اول داده شده به کیفیت، بهره‌وری، اثربخشی و رقابت فعال می‌شود. توسعه اقتصادی باید ارتباط تنگاتنگی با توسعه فرهنگ، جامعه و حفاظت از محیط‌زیست، پاسخ فعال به تغییرات آب و هوایی داشته باشد.

توسعه فشرده و اقتصاد مبتنی بر دانش: رشد اقتصادی باید با پیشرفت اجتماعی و برابری، بهبود مستمر کیفیت زندگی مردم، توسعه فرهنگی و ترویج دموکراسی ترکیب شود. توسعه پایدار باید همواره با حفاظت از محیط‌زیست همراه باشد. کشور ویتنام شرایطی برای توسعه سریع دارد و توسعه سریع نیز یک نیاز فوری است. برای توسعه سریع و پایدار باید به حفظ ثبات اجتماعی-سیاسی، تقویت دفاع ملی و امنیت، حفظ ثبات، حاکمیت و اتحاد منطقه‌ای برای کشور توجه ویژه‌ای شود.

۴-۳-۴- اهداف کلی

- تضمین ثبات اقتصاد کلان، تلاش برای رشد اقتصادی بیشتر از پنج سال گذشته؛
- تسریع در اجرای پیشرفت‌های استراتژیک، بازسازی اقتصاد همراه با رشد بر پایه نوآوری، بهبود بهره‌وری، کارایی و رقابت‌پذیری؛
- توسعه فرهنگ، اعمال دموکراسی، پیشرفت، عدالت اجتماعی، تأمین اجتماعی، تضمین رفاه اجتماعی و بهبود زندگی مردم؛
- واکنش مناسب به تغییرات اقلیمی، مدیریت مؤثر منابع و حفاظت از محیط‌زیست؛
- تقویت دفاع و امنیت ملی؛ مبارزه قاطعانه و سرسختانه برای حفظ استقلال، حاکمیت، وحدت و تمامیت ارضی و تضمین امنیت سیاسی، نظم اجتماعی و امنیت اجتماعی؛
- بهبود کارایی سیاست خارجی و ابتکار یکپارچگی بین‌المللی؛
- حفظ صلح، ثبات، محیط‌زیست و شرایط مطلوب برای ساخت و دفاع کشور؛
- بهبود وضعیت کشور در عرصه بین‌المللی.

اهداف اقتصادی:

- نرخ رشد اقتصادی پنج ساله به میانگین ۶,۵ تا ۷ درصد در سال می‌رسد.
- تا سال ۲۰۲۰ سرانه تولید ناخالص داخلی تقریباً ۳۵۰۰-۳۲۰۰ دلار است.
- سهم صنعت، ساخت‌وساز و خدمات در تولید ناخالص داخلی تقریباً ۸۵ درصد است.

- کل سرمایه سرمایه‌گذاری اجتماعی در طی پنج سال به طور متوسط حدود ۳۲ تا ۳۴ درصد در تولید ناخالص داخلی است.
- کسری بودجه دولت کمتر از ۴ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۰ است.
- بهره‌وری کل حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد به رشد کمک می‌کند.
- مصرف انرژی در تولید ناخالص داخلی ۱ تا ۱,۵ درصد در سال کاهش می‌یابد.
- نرخ شهرنشینی تا سال ۲۰۲۰ به ۳۸ تا ۴۰ درصد می‌رسد.

اهداف اجتماعی:

- تا سال ۲۰۲۰ نسبت نیروی کار کشاورزی در کل نیروی کار تقریباً ۴۰ درصد است.
- نسبت کارگران آموزش‌دیده به حدود ۶۵-۷۰ درصد می‌رسد.
- داشتن دیپلم و گواهینامه به ۲۵ درصد می‌رسد.
- نرخ بیکاری در مناطق شهری کمتر از ۴ درصد است.
- ۹-۱۰ پزشک و ۲۶,۵ تخت در هر ده هزار نفر.
- پوشش بیمه درمانی بیش از ۸۰ درصد جمعیت.
- کاهش نرخ فقر به طور متوسط میانگین ۱ تا ۱,۵ درصد در سال.

اهداف محیط زیستی:

- تا سال ۲۰۲۰، ۹۵ درصد از جمعیت شهری و ۹۰ درصد از جمعیت روستایی به آب تمیز و بهداشتی دسترسی دارند و ۸۵ درصد پسماندهای خطرناک، ۹۵ تا ۱۰۰ درصد پسماندهای پزشکی تصفیه می‌شود.
- نرخ پوشش جنگلی به ۴۲ درصد می‌رسد.

جدول ۱۰: بررسی معیارهای برنامه‌های توسعه در کشور ویتنام

ویژگی‌ها	ویتنام
افق زمانی/ دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی
تنظیم‌کننده سند	- مجلس ملی
تصویب‌کننده سند	- -
ساختار	- شامل دو بخش؛ بخش اول: وضعیت و نتایج برنامه توسعه اقتصادی- اجتماعی ۲۰۱۵-۲۰۱۱، محدودیت‌ها و نقاط ضعف، بررسی کلی و درس‌آموخته‌های حاصل از پیاده‌سازی برنامه توسعه سال ۲۰۱۵-۲۰۱۱؛ و بخش دوم: زمینه داخلی و بین‌المللی، دیدگاه‌های توسعه، اهداف و پیشرفت‌ها، پیش‌بینی توازن اصلی، وظایف و راه‌حل‌های اصلی، اجرای برنامه پنج ساله
تشریح وضعیت موجود	- دربرگیرنده بیان وضعیت موجود و عملکرد برنامه قبل
فرصت‌ها و چالش‌ها	- دربرگیرنده محدودیت‌ها و نقاط ضعف

استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- تجدید ساختار اقتصاد با مدل رشد مدرن، افزایش کارایی، اثربخشی و رقابت‌پذیری
پوشش موضوعی	- بیان موارد کلی و کلیدی و ذکر جامع آن‌ها در اسناد و برنامه‌های بخشی
نظارت بر سند	-
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- دربرگیرنده ارائه اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند
توسعه فضایی	- توجه به توسعه فضایی

آخرین برنامه توسعه کشور ویتنام، پنج‌ساله بوده و دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی است. ساختار برنامه شامل دو بخش بوده و علاوه بر اشاره به محدودیت‌ها و ضعف‌ها، عملکرد برنامه قبل نیز مورد بررسی قرار گرفته است. این برنامه، تجدید ساختار اقتصاد با مدل رشد مدرن، افزایش کارایی، اثربخشی و رقابت‌پذیری را مبنا قرار داده و اصولی همچون نوآوری و خلاقیت، توسعه سریع و پایدار و توسعه فشرده و اقتصاد مبتنی بر دانش به عنوان دیدگاه حاکم بر سند مورد توجه قرار گرفته است. موضوع توسعه فضایی نیز مشابه بسیاری از برنامه‌ها مورد تأکید بوده است.

۴-۴- برنامه توسعه کشور تایوان

به دنبال برنامه‌ریزی صحیح و اجرای متعهدانه برنامه‌های توسعه، کشور تایوان به کشوری توسعه یافته بدل شده است. تدوین برنامه‌های توسعه در تایوان از سال ۱۹۵۳ آغاز و آخرین برنامه توسعه این کشور در بازه زمانی ۲۰۲۴-۲۰۲۱ تنظیم شده است.

جدول ۱۱: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور تایوان

برنامه‌های توسعه تایوان													
۱۹۵۶	۱۹۶۰	۱۹۶۴	۱۹۶۸	۱۹۷۲	۱۹۷۶	۱۹۸۱	۱۹۸۹	۱۹۹۷	۲۰۰۸	۲۰۱۲	۲۰۱۶	۲۰۲۰	۲۰۲۴
۱۹۵۳	۱۹۵۷	۱۹۶۱	۱۹۶۵	۱۹۶۹	۱۹۷۳	۱۹۷۷	۱۹۸۶	۱۹۹۱	۲۰۰۲	۲۰۰۹	۲۰۱۳	۲۰۱۷	۲۰۲۱

در سال ۲۰۱۶ تایوان با چالش‌هایی در اقتصاد جهانی مواجه شد که باعث گردید اهمیت کشور تایوان در اقتصاد جهانی کاهش یابد. تنها راه، پیدا کردن تکانه جدید رشد برای تایوان بود. در نتیجه، دولت یک مدل توسعه اقتصادی جدید «نوآوری، اشتغال، توزیع عادلانه»^۱ را اتخاذ نمود و فعالانه این سیاست نوآوری صنعتی را برای تسریع ارتقاء صنعتی اجرا کرد. در نتیجه، تایوان به عنوان یکی از چهار کشور نوآور برتر جهان برای دو سال متوالی معرفی شد.

1. Innovation, Employment, Equitable distribution

قدرت اقتصادی تایوان در چهار سال گذشته قوی‌تر شده است. همراه با ارتقای تأمین اجتماعی و سیستم‌های مراقبت سلامت، تایوان نه تنها چالش‌های جدی جنگ تجاری آمریکا و چین را با موفقیت تحمل کرد، بلکه با شعار «تایوان می‌تواند کمک کند» اقدام به عمل نمود.

بر اساس برآوردهای مدیریت کل بودجه، حسابداری و آمار منتشر شده در فوریه سال ۲۰۲۱، تایوان یکی از معدود کشورهایی بود که با رشد کل تولید ناخالص داخلی ۳,۱۱ درصد، بالاتر از میانگین جهانی، رشد اقتصادی مثبتی را در سال ۲۰۲۰ حفظ کرد و برای نخستین بار در ۳۰ سال گذشته از چین پیشی گرفت.

در این برنامه به منظور ارتقا نوآوری صنعتی، بهینه‌سازی فرایند تبدیل، پالایش محیط توسعه برای شرکت‌های نوپا، ایجاد یک کشور دیجیتالی، ساخت یک ملت دو زبانه با سرمایه بالا، ایجاد یک نسل جدید از نیروی انسانی عالی، بهینه‌سازی صنایع مالی نوین و ارتقاء ساختار مالی پایدار شش هسته استراتژیک صنعتی معرفی شده است: (۱) اطلاعات و صنایع دیجیتال؛ (۲) صنعت برجسته امنیت سایبری؛ (۳) صنایع بهداشتی تایوان؛ (۴) صنایع دفاع ملی و استراتژیک؛ (۵) صنایع انرژی سبز و تجدیدپذیر؛ (۶) صنایع ذخیره استراتژیک. علاوه بر این، موضوعاتی همچون رشد فراگیر و رشد سبز با بهبود سیستم مراقبت بلندمدت، تقویت خدمات مراقبت از کودکان، حل مشکل حقوق کم، سرمایه‌گذاری برای جوانان، اجرای عدالت مسکن، ایجاد یک زندگی پایدار و امن، پرورش غنی میراث فرهنگی و قدرت نرم فرهنگی و توسعه ورزش برای ایجاد جامعه‌ای شاد حائز اهمیت بوده است.

۴-۴-۱- تحلیل مسائل میان‌مدت و بلندمدت^۵

توسعه اقتصادی و نوآوری دیجیتال^۶

بازسازی زنجیره ارزش جهانی^۷

تایوان بخش مهمی از زنجیره‌های ارزش جهانی است و بالاترین نرخ مشارکت ۵۶,۸ درصد در سال ۲۰۱۵ در منطقه آسیا - اقیانوسیه را داشته است. با توجه به ادامه جنگ تجاری و فناوری ایالات متحده و چین و همچنین تأثیر کووید-۱۹، زنجیره‌های ارزش جهانی به طور قابل توجهی به سمت زنجیره‌های کوتاه‌تر تغییر کرده‌اند. برای استفاده از فرصت‌ها و رویارویی با چالش‌های ناشی از تغییرات در صنایع جهانی، دولت به طور مفصل «شش صنعت استراتژیک اصلی» را انتخاب کرده است.

1. Outstanding cybersecurity industry
2. National defense and strategic industries
3. Green and renewable energy industries
4. Strategic stockpile industries
5. Analyzing Medium/Long-term Issues
6. Economic Development and Digital Innovation
7. Restructuring of Global Value Chains

– تحول دیجیتال صنایع

تحول دیجیتالی صنایع به یک روند بین‌المللی در عصر اقتصاد دیجیتال تبدیل شده است. دو نکته کلیدی وجود دارد: نخست، تسریع در دیجیتالی شدن صنایع سنتی؛ و دوم، ارتقای صنایع دیجیتال.

– حکمرانی و اقتصاد دیجیتال^۱

دولت در سال‌های اخیر به طور فعال اقتصاد دیجیتال را توسعه داده و اقتصاد دیجیتال به بخش مهمی از اقتصاد تایوان تبدیل شده است. از دیدگاه ساختاری، میانگین رشد مصرف شخصی دیجیتالی از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ میلادی، ۱۳٫۶ درصد بوده است و میانگین رشد کل مصرف خصوصی در طول مدت مشابه به میزان ۴ برابر بوده که نشان می‌دهد مصرف شخصی دیجیتال دارای پتانسیل بالایی برای رشد است. برای تجارت دیجیتال و جریان داده فرامرزی، دولت به ترکیب فناوری دیجیتال با تجارت خدمات دیجیتال برای افزایش سرعت صادرات تایوان شتاب خواهد داد.

– دگرگونی اجتماعی و توزیع درآمد^۲

نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از جهانی شدن، هوش مصنوعی و پیری جمعیت، چالش‌های شدیدی را برای کشورهای سراسر جهان ایجاد می‌کند. وضعیت تایوان در مقایسه با کشورهای پیشرفته نسبتاً خفیف است. دولت در چهار سال آینده به تقویت شبکه بهداشت و پیشگیری از بیماری‌های همه‌گیر، پر کردن شکاف‌های شبکه تأمین اجتماعی و تقویت سیستم مراقبت اجتماعی را ادامه و در عین حال تعادل بین نوآوری، بهره‌وری و توزیع را ارتقاء خواهد داد.

– نوآوری، بهره‌وری و توزیع^۳

تجربه توسعه اقتصاد دیجیتال کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که فعالیت‌های نوآورانه به طور فزاینده‌ای شکوفا می‌شود؛ اما هنوز به طور کامل بر رشد بهره‌وری و توزیع عادلانه در جامعه انعکاس نیافته است. روند مشابهی در تایوان نیز ظاهر شده است. با وجود اینکه تایوان برای دو سال متوالی در فهرست چهار ابرنوآوران جهان توسط مجمع جهانی اقتصاد قرار گرفت، میانگین افزایش شاخص بهره‌وری نیروی کار تایوان بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۹، ۱٫۴۱ واحد درصد کمتر از ۱۰ سال پیش (۲۰۱۰-۲۰۰۱) بود.

1. Digital Economy and Governance
2. Social Transformation and Income Distribution
3. Innovation, Productivity, and Distribution

– نرخ پایین زاد و ولد، ۱ پیری جمعیت، ۲ و تحول اجتماعی

طبق پیش‌بینی جمعیت برای سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۶۵، جمعیت تایوان در سال ۲۰۲۱ محدود خواهد شد و سپس رشد منفی را نشان خواهد داد. حتی اگر تایوان در چهار سال آینده همچنان از سود جمعیتی برخوردار باشد، نرخ پایین زاد و ولد و پیری جمعیت به طور جامع بر همه جنبه‌های جامعه و اقتصاد تایوان تأثیر خواهد گذاشت. دولت در پاسخ به تغییرات چشمگیر فزاینده ساختار جمعیتی، نوآوری و دگرگونی اجتماعی را تسریع خواهد کرد.

– اشتغال و درآمد جوانان^۳

نرخ بیکاری در بین جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله بین سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۹ به طور متوسط ۱۲٫۲۵ درصد بوده که ۳٫۱۳ برابر نرخ بیکاری کل ۳٫۹۱ درصد است. نرخ نسبتاً بالای بیکاری در میان جوانان به نفع انسجام اجتماعی و پتانسیل رشد نیست.

تعادل منطقه‌ای^۴ و پایداری زیست‌محیطی^۵

توجه به توسعه متوازن اقتصادی بین مناطق و مسئولیت زیست‌محیطی در عین حال، از اهداف مهم دولت تایوان است. طی چهار سال گذشته، دولت نتایج اولیه تلاش‌های خود را برای ایجاد توازن در توسعه شمال و جنوب تایوان و کاهش شکاف بین مناطق شهری و روستایی دیده است. در چهار سال آینده، دولت تلاش‌های خود را برای ایجاد توازن در توسعه صنایع و جمعیت در مناطق مختلف افزایش خواهد داد. دولت تلاش خود را صرف حفاظت از اراضی ملی، توسعه اقتصاد سبز، گسترش سرمایه‌گذاری‌های سبز و کاهش آسیب‌های ناشی از فعالیت‌های اقتصادی به محیط‌زیست می‌کند تا از تأثیر رویدادهای شدید جوی بر اقتصاد داخلی و محیط‌زیست بکاهد.

خوشه‌های صنعتی^۶ و اقتصاد محلی^۷

برای دستیابی به هدف «تایوان متعالی»، دولت نوآوری منطقه‌ای و خوشه‌های صنعتی را با یکدیگر پیوند داده و اکوسیستم‌های صنعتی محلی را به طور کامل توسعه داده است. از یک‌سو، دولت در حال ترویج تحول و

1. Low Birth Rates
2. Aging Population
3. Youth Employment and Income
4. Regional Balance
5. Environmental Sustainability
6. Industrial Clusters
7. Local Economy

ارتقاء خوشه‌های صنعتی محلی است. از سوی دیگر، تسریع ارتباطات محلی و جذب صنایع برای پیشبرد توسعه اقتصادی محلی و جذب جوانان برای بازگشت است.

تغییرات اقلیمی^۱ و حفاظت از اراضی ملی^۲

تغییرات اقلیمی، فراوانی و شدت رویدادهای آب و هوایی را افزایش داده که چالش‌های جدی برای اکوسیستم، زیرساخت‌ها و رشد اقتصادی ایجاد کرده است. تایوان تلاش‌های زیادی در کاهش گازهای گلخانه‌ای، جلوگیری از آلودگی و حفظ کیفیت محیطی در سال‌های اخیر انجام داده و نتایج اولیه را کسب کرده است. با این حال، هنوز امکان بهبود استانداردهای بین‌المللی وجود دارد. علاوه بر این، دولت به طور فعال در حال توسعه اقتصاد سبز و آبی و تنظیم ساختار صنعتی به سمت کربن پایین است. همچنین، دولت در حال اجرای حکمرانی دریایی و تضمین عرضه و تقاضای متعادل در منابع آب است.

گسترش سرمایه‌گذاری‌های سبز^۳

کمک به صنعت سبز داخلی جهت به دست آوردن سرمایه مورد نیاز برای عملیات و توسعه، دولت برنامه اقدام مالی سبز را بر اساس پایه موجود اجرا خواهد کرد که به طور کامل از توسعه صنعت سبز حمایت می‌کند. دولت، آسیب به کیفیت محیط‌زیست و استهلاک منابع طبیعی را کاهش داده و رشد تولید ناخالص ملی را تقویت خواهد کرد. با این حال، سازمان‌های بین‌المللی تأکید کردند که علاوه بر افزایش سرمایه‌گذاری سبز، نظارت قوی و قیمت‌گذاری مناسب زیست‌محیطی برای دستیابی به تحول در اقتصاد سبز و بهبود کیفیت زندگی مردم ضروری است.

۴-۲- اهداف اقتصاد کلان برای ۲۰۲۱-۲۰۲۴

پیش‌بینی پایه^۴ (پیش‌بینی روند)

با در نظر گرفتن روند توسعه اقتصاد جهانی در دوران پس از کووید-۱۹ و روند عوامل تولید تایوان (کار، انباشت سرمایه و بهره‌وری کل) میانگین نرخ رشد اقتصادی تایوان بین سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۴، ۲٫۸ درصد پیش‌بینی می‌شود.

سناریو ۱: پیش‌بینی پایه + اثربخشی سیاست‌ها

در پیش‌بینی پایه، نرخ رشد اقتصادی تایوان ۲٫۸ درصد است که کمتر از میانگین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰ (۳٫۴ درصد) بوده و نشان می‌دهد پس از همه‌گیری کووید-۱۹، هنوز فضا برای رشد اقتصاد داخلی وجود دارد.

1. Climate Change
2. National Land Conservation
3. Expand Green Investments
4. Baseline Forecast

بر این اساس، اثربخشی سیاست‌ها برای تخصیص کارآمد منابع کلی ضروری است. اثربخشی سیاست‌ها بر استفاده از سرمایه‌گذاری و نوآوری دیجیتال به عنوان محرک‌های اصلی رشد تأکید دارد. سه نکته کلیدی وجود دارد: نخست اینکه، تنظیم ساختار اقتصاد داخلی باید متناسب با روندها و فرصت‌های توسعه اقتصادی جهانی در دوران پس از کووید-۱۹ باشد و شش هسته صنعت استراتژیک اصلی را بر اساس طرح نوآوری صنعتی برای افزایش تاب‌آوری اقتصادی تایوان ارتقاء دهد؛ دوم، تداوم اجرای پروژه‌های زیربنایی آینده‌نگر و برنامه سرمایه‌گذاری میلیاردی برای تضمین توسعه اقتصادی آینده است؛ و سوم، فرصت‌هایی برای کسب نقطه شروع به لحاظ تجاری‌سازی نسبت به سایر نقاط جهان به دست آید.

سناریو ۲: پیش‌بینی پایه + اثربخشی سیاست‌ها + خطرات منفی

بر اساس «پیش‌بینی پایه + اثربخشی سیاست‌ها» در سناریو ۱، خطرات منفی ناشی از عدم قطعیت‌های بین‌المللی در نظر گرفته می‌شود که این خطرات عبارتند از: (۱) جنگ تجاری ایالات متحده و چین و اختلاف فناوری؛ (۲) کنترل کووید-۱۹ به طور مؤثر در سراسر جهان با تهیه و دسترسی به واکسن و برنامه‌های کشورهای برای کاهش اقدامات قرنطینه؛ (۳) مسیر سیاست پولی جهانی، روند قیمت مواد خام بین‌المللی و نوسانات بازار بین‌المللی.

اهداف اقتصاد کلان

- ۱- نرخ رشد اقتصادی^۱: میانگین ۳,۳ درصد در عرض ۴ سال که در آن:
 - حد پایین ۳,۳ درصد نشان‌دهنده اجرای فعال سیاست‌های مختلف دولت برای کاهش اثرات منفی خطرات ناشی از عدم اطمینان جهانی بر تایوان است.
 - مرز بالای ۳,۷ درصد نشان‌دهنده تلاش‌های دولت برای افزایش مؤثر ظرفیت تولید بالقوه برای تسریع رشد اقتصادی است.
- ۲- سرانه تولید ناخالص داخلی: میانگین ۴ ساله ۳۲۳۳۵-۳۲۶۴۸ دلار آمریکا.
- ۳- نرخ بیکاری^۲: متوسط سالانه ۳,۵٪-۳,۷٪.
- ۴- نرخ بالای شاخص مشاهدات رشوه‌خواری و درمان: میانگین ۴ ساله ۱٪-۱,۵٪.

1. Economic growth rate
2. Unemployment rate

جدول ۱۲: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور تایوان

ویژگی‌ها	تایوان
افق زمانی / دوره	- چهار سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی
تنظیم‌کننده سند	- شورای توسعه ملی تایوان
تصویب‌کننده سند	-
ساختار	- شامل چهار بخش؛ بخش اول: مطالعه کلان‌روندهای جهانی؛ بخش دوم: تجزیه و تحلیل مسائل میان‌مدت / بلندمدت؛ بخش سوم: اهداف کلان اقتصادی برای ۲۰۲۴-۲۰۲۱؛ و بخش چهارم: استراتژی توسعه ملی
تشریح وضعیت موجود	- تشریح خلاصه‌ای از وضع موجود و تشریح کلان‌روندها
فرصت‌ها و چالش‌ها	- اشاره به چالش‌ها
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- دستیابی به رشد در عین حفظ ثبات و کشف فرصت‌ها در میان تغییرات
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی-اجتماعی
نظارت بر سند	-
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- راه‌اندازی مدل جدید توسعه اقتصادی: شش هسته استراتژی صنعتی- نوآوری صنعتی
توسعه فضایی	- توجه به توسعه پایدار و منطقه‌ای

تفاوتی که در مقایسه این کشور با دیگر کشورها مشاهده می‌شود، افق زمانی چهارساله برنامه‌های توسعه در تایوان است. تنظیم‌کننده این سند شورای توسعه ملی تایوان بوده که این شورا متشکل از هشت دپارتمان است: دپارتمان برنامه‌ریزی کلی، دپارتمان توسعه اقتصادی، دپارتمان توسعه اجتماعی، دپارتمان توسعه صنعتی، دپارتمان توسعه منابع انسانی، دپارتمان توسعه و آمایش سرزمین، دپارتمان نظارت و ارزیابی و نیز دپارتمان مدیریت اطلاعات؛ که این دپارتمان‌ها در کنار یکدیگر وظیفه برنامه‌ریزی و نظارت برای نیل به توسعه پایدار و فراگیر تایوان را به انجام می‌رسانند. برنامه توسعه ملی (۲۰۲۱ تا ۲۰۲۴) «دستیابی به رشد در حین حفظ ثبات» و کشف فرصت‌ها در میان تغییرات را حمایت می‌کند و صنایع کلیدی را بر اساس رشد فزاینده در طول چهار سال گذشته توسعه می‌دهد. در این برنامه شش هسته استراتژیک صنعتی به عنوان مدل جدید توسعه اقتصادی معرفی شده است. ساختار این برنامه شامل چهار بخش بوده و علاوه بر تشریح وضع موجود، به کلان‌روندها نیز اشاره شده است. همچنین موضوع توسعه فضایی و منطقه‌ای در این سند مورد توجه قرار گرفته است.

۴-۵- برنامه توسعه کشور تایلند

کشور تایلند به عنوان دومین اقتصاد بزرگ منطقه جنوب غرب آسیا، یکی از کشورهایی است که توانسته مسیر رشد اقتصادی کم‌نوسان را در سه دهه اخیر پیش بگیرد. از این‌رو، توجه به ابعاد مختلف تدوین برنامه‌های توسعه در این کشور راهگشا خواهد بود.

جدول ۱۳: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور تایلند

برنامه توسعه تایلند											
۲۰۲۱-	۲۰۱۶-	۲۰۱۱-	۲۰۱۰-	۲۰۰۵-	۱۹۹۰-	۱۹۸۵-	۱۹۷۸-	۱۹۷۴-	۱۹۶۶-	۱۹۶۱-	۱۹۵۶-
۲۰۱۷	۲۰۱۲	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۱	۱۹۸۵	۱۹۸۰	۱۹۷۴	۱۹۶۹	۱۹۶۱	۱۹۵۶	۱۹۵۱

در طول دوره برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی (۲۰۲۱ - ۲۰۱۷)، تایلند یک سری اصلاحات با هدف حل مشکلات اساسی بلندمدت را بر عهده خواهد گرفت. این اصلاحات در یک تغییر وضعیت جهانی انجام خواهد شد. رقابت در اقتصاد جهانی شدیدتر خواهد بود؛ به علاوه، سرعت تغییرات تکنولوژیکی به میزان قابل توجهی بر زندگی روزمره مردم و فعالیت‌های اقتصادی آن‌ها تأثیر خواهد گذاشت. در همین حال، تایلند با مجموعه‌ای از محدودیت‌های بنیادین توسعه استراتژیک مواجه می‌شود که مانع توسعه آینده کشور خواهد شد. دوره برنامه دوازدهم یک زمان بسیار چالش‌برانگیز برای تایلند خواهد بود تا اصلاحات اساسی را با سرعت بخشیدن به توسعه علم، فن‌آوری، تحقیق و توسعه و نوآوری به عنوان عوامل کلیدی در توانمندسازی توسعه همه‌جانبه مورد نیاز برای افزایش رقابت‌پذیری کشور با یک اقتصاد جهانی فوق‌العاده رقابتی، بر عهده بگیرد. با وجود این، علاوه بر سطوح نابرابری درآمدی، شهروندان تایلند هنوز فاقد دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های لازم برای تحقق پتانسیل توسعه کشور هستند.

ساختار جمعیتی به جامعه کهن‌سال تبدیل و منجر به کمبود نیروی کار شده است. میزان جمعیت تایلند در سال ۲۰۱۵ به تدریج کاهش پیدا کرد و ساختار جمعیت تا پایان برنامه دوازدهم به یک جامعه «سالخورده» رسید. در عین حال، منابع طبیعی و محیط‌زیست به لحاظ کمی و کیفی به سرعت از بین رفته‌اند و منجر به هزینه‌های بیشتر اقتصادی و تأثیرات منفی بر کیفیت زندگی مردم شده است. علاوه بر آن، مدیریت دولتی ناکارآمد، فاقد شفافیت و به شدت فاسد بوده است. همه این عوامل مانع توسعه ملی خواهند بود و بخش‌هایی از جامعه را پشت سر می‌گذارند. جامعه انسانی باید به گونه‌ای توسعه یابد که توانایی سازگار شدن با تغییرات زندگی روزمره از طریق تقویت کیفیت آموزش، یادگیری و مهارت‌های عمومی در همه زمینه‌ها و با ترویج نقش مؤسسات اجتماعی برای به دست آوردن افراد خوب و منظم با ارزش‌های قوی و مسئولیت اجتماعی را داشته باشد.

بنابراین، از این پس توسعه فضایی و افزایش پتانسیل اقتصادی شهرها باید مورد تأکید قرار گیرد. این امر از طریق بهبود استانداردهای زیست‌محیطی، توجیه استفاده از زمین، برنامه‌ریزی سازمان یافته شهر و تقویت امنیت انجام خواهد شد. توسعه فضایی شهرها و تحقق پتانسیل اقتصادی آنها، هدف گسترش فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی و ایجاد پایگاه‌های اقتصادی جدید و در نتیجه کاهش نابرابری اجتماعی در تایلند و افزایش رقابت با ترویج شهرهای قابل سکونت به عنوان پایگاه‌های اقتصادی جدید در هر دو مناطق کشور و مناطق اصلی مرزی است.

علاوه بر این پنج سال آینده، زمان حیاتی برای تایلند است تا رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری بین‌المللی و همچنین سرمایه‌گذاری داخلی و اقتصادی را به عنوان موتور اصلی توسعه پیش ببرد. چارچوب‌های همکاری بین‌المللی در تمامی سطوح فرصت‌هایی برای تایلند فراهم می‌کند تا مزایای به دست آمده از موقعیت جغرافیایی را به حداکثر برساند و خود را به مرکز اقتصادی و اقتصاد منطقه‌ای برساند.

اشکال عمده همکاری بین‌المللی برای توسعه تایلند از هم‌اکنون همکاری اقتصادی در زمینه تجارت و سرمایه‌گذاری، همکاری توسعه اجتماعی، همکاری زیست‌محیطی و همکاری‌های امنیتی در چارچوب‌های مختلف از جمله در سطح منطقه‌ای، منطقه‌ای و جهانی خواهد بود.

برای رسیدن به این هدف، تایلند باید نقش سازنده‌ای در حمایت از همکاری‌های توسعه در هر جنبه ایفا کند و در کاهش فقر و نابرابری در منطقه، نقش سازنده‌ای داشته باشد. علاوه بر این، تایلند باید اهداف توسعه پایدار و مقررات بین‌المللی و استانداردهای مربوط به کیفیت کالاها و خدمات، حقوق کار، مناسب بودن محیط، امنیت، شفافیت و غیره را اتخاذ کند.

بنابراین، تحت محدودیت‌های اعمال شده از عوامل بنیادی برای همه جنبه‌های توسعه کشور و در یک روند جهانی که فناوری به سرعت در حال توسعه است و بسیاری از کشورها به سرعت در حال توسعه نوآوری‌ها برای بالا بردن بهره‌وری و ارزش زندگی شهروندان خود هستند، تایلند با چالشی جدی برای تسریع توسعه عوامل بنیادین استراتژیک مواجه است، از جمله سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، توسعه علم، فن‌آوری و نوآوری؛ توسعه زیرساخت و لجستیک اساسی برای تشکیل یک شبکه کامل؛ توسعه منابع انسانی کارآمد و اصلاح مدیریت دولتی به خصوص در بازبینی قوانین و مقررات اداره دولتی.

بر این اساس، برنامه دوازدهم بر ترکیب خلاقیت و نوآوری برای تولید یک اقتصاد مبتنی بر ارزش افزوده، از جمله فرایندهای تولید و اشتغال، محصولات و خدمات جدید، تغییرات فن‌آوری و الگوهای تجاری تمرکز می‌کند. به این ترتیب، خلاقیت و نوآوری به شدت روش زندگی مردم را تغییر می‌دهد و هم محصولات و خدمات دارای فن‌آوری بالا و هم خدماتی را توسعه می‌دهد که بر کیفیت زندگی و رفاه مردم تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین، توسعه در پنج سال آینده بر توسعه مبتنی بر دانش متمرکز خواهد بود که از کاربرد خرد، مهارت‌ها، علوم، فن‌آوری، تحقیق و توسعه و نوآوری در همه جنبه‌های توسعه بهره‌مند خواهد شد. این توسعه، سازگار با

محیط‌زیست، ایجاد و گسترش پایگاه‌های درآمد جدید و فراگیر و نیز گسترش پایگاه‌های درآمد موجود خواهد بود. تایلند یک جامعه عادلانه و با کیفیت خواهد بود که هیچ‌کس را ندیده نمی‌گیرد و بر مبنای همکاری تمام ذینفعان تایلند قرار دارد.

برای پیشبرد توسعه به دنبال مفاهیم و جهاتی که قبلاً ذکر شد، برنامه دوازدهم بر نیاز به سیستم مدیریت دولتی در هر سطحی برای دنبال کردن حکومت خوب، عاری از فساد و تنظیم قوانین و مقررات بر طبق آن تأکید دارد.

جدول ۱۴: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور تایلند

ویژگی‌ها	تایلند
افق زمانی / دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کیفی
تنظیم‌کننده سند	- دفتر ملی هیئت توسعه اقتصادی و اجتماعی - دفتر نخست وزیری
تصویب‌کننده سند	- -
ساختار	- شامل پنج بخش؛ بخش اول: مروری بر برنامه دوازدهم؛ بخش دوم: ارزیابی وضعیت رشد که شامل ۱- وضعیت خارجی و روندها؛ و ۲- وضعیت داخلی و روندها؛ بخش سوم: اهداف توسعه برنامه دوازدهم؛ بخش چهارم: استراتژی‌های توسعه؛ و بخش پنجم: اجرا، نظارت و ارزیابی برنامه دوازدهم
تشریح وضعیت موجود	- بررسی روندها
فرصت‌ها و چالش‌ها	- اشاره به چالش‌ها
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- شامل استراتژی توسعه در ۱۰ بخش: ۱- تقویت و شناخت پتانسیل بالای سرمایه انسانی؛ ۲- ایجاد جامعه عادلانه و کاهش نابرابری؛ ۳- تقویت اقتصاد و رقابت پایدار؛ ۴- رشد سازگار با محیط‌زیست برای توسعه پایدار؛ ۵- تقویت امنیت ملی برای پیشرفت کشور به سوی رفاه و پایداری؛ ۶- مدیریت دولتی، پیشگیری از فساد و حکمرانی خوب در جامعه تایلندی؛ ۷- پیشرفت زیرساخت‌ها و لجستیک؛ ۸- توسعه علم، فناوری، تحقیق و نوآوری؛ ۹- استراتژی توسعه منطقه‌ای، شهری و اقتصادی؛ و ۱۰- همکاری بین‌المللی برای توسعه
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی- اجتماعی
نظارت بر سند	- مکانیسم‌هایی که برنامه را به مرحله اجرا می‌رسانند باید در سطوح مختلف مرتبط باشند و راهبرد ملی، برنامه‌های خاص، برنامه‌های عملیاتی و سیستم تخصیص بودجه را با هم مرتبط کنند. هدف چنین اتصالی تسهیل اجرای طرح به شیوه‌ای کارآمد و تشویق توسعه‌های یکپارچه، منطقه‌محور و پایدار است. به این ترتیب، موضوعات مقطعی از برنامه‌های توسعه مختلف استخراج می‌شود که در برنامه دوازدهم، سیاست‌های دولت و اهداف مهم اصلاحی مشخص شده است. برنامه دوازدهم علاوه بر ادامه راهبردهای توسعه‌ای که در برنامه یازدهم معرفی شد، ارائه یک سیستم تخصیص بودجه یکپارچه بهبود یافته را نیز در نظر دارد. سیستم نظارت و ارزیابی مشارکتی برای دستیابی به سطح کارآمدی بهبود یافته و همچنین تبدیل استراتژی ملی برنامه دوازدهم را به برنامه‌های عملیاتی وزارتی و استانی منعکس خواهد کرد.
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- -
توسعه فضایی	- توجه به توسعه منطقه‌ای

بر اساس معیارها مشخص شد که برنامه‌های توسعه تا بلند نیز پنج ساله و برنامه چهاردهم عمدتاً دربرگیرنده اهداف کیفی بوده و توسط دفتر ملی هیئت توسعه اقتصادی و اجتماعی تنظیم گشته است. ساختار برنامه شامل پنج بخش بوده و استراتژی توسعه در ۱۰ بخش اشاره شده است. در بررسی وضعیت موجود، روندها و موضوع توسعه منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است.

۴-۶- برنامه توسعه کشور ترکیه

در دهه ۱۹۵۰ در ترکیه حزب دموکرات بر سر کار آمد و برنامه‌ریزی مرکزی کنار گذاشته شد؛ اما در قانون اساسی سال ۱۹۶۱ برنامه‌ریزی اقتصادی و اجتماعی دوباره جزء وظایف دولت گنجانده شد. از آن سال سازمان دولتی برنامه‌ریزی ترکیه اقدام به تهیه برنامه‌های پنج‌ساله کرده است.

جدول ۱۵: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور ترکیه

برنامه توسعه ترکیه										
-۲۰۱۹	-۲۰۱۴	-۲۰۰۷	-۲۰۰۱	-۱۹۹۶	-۱۹۹۰	-۱۹۸۵	-۱۹۷۹	-۱۹۷۳	-۱۹۶۸	-۱۹۶۳
۲۰۲۳	۲۰۱۸	۲۰۱۳	۲۰۰۵	۲۰۰۰	۱۹۹۴	۱۹۸۹	۱۹۸۳	۱۹۷۷	۱۹۷۲	۱۹۶۷

برنامه یازدهم، نخستین برنامه پنج ساله از چشم‌انداز ۱۵ ساله ترکیه است. هدف این طرح، تغییر ساختار اقتصادی به حفظ ثبات و پایداری در بلندمدت و در عین حال افزایش سرمایه انسانی از طریق پیشرفت در آموزش و پرورش و همچنین ظرفیت‌های فناوری و نوآوری از طریق دستیابی به موفقیت در سطح فناوری ملی است.

برنامه‌های توسعه در شرایطی تهیه شده است که همکاری‌های بین‌المللی پیچیده‌تر شده، عدم قطعیت‌ها افزایش یافته و تعادل قدرت اقتصادی و سیاسی به سرعت در حال تغییر است. همراه با خطرات سیاسی، اقتصادی و مالی فزاینده در سطح جهانی، تنش‌ها در زمینه تجارت، رشد رقابت تکنولوژیک افزایش پیدا می‌کند. عدم قطعیت‌های ناشی از روندهای جدید و حمایت از صنایع داخلی منجر به ادامه جابجایی در مناطق درگیری می‌شود که این امر برای کشورها دشواری ایجاد می‌کند که در برخی مناطق موضع محکم بگیرند. از سوی دیگر، نخبگان نیروی جهانی تمایل دارند که فرایندهای توسعه رشد اقتصادی خود را با یک رویکرد استراتژیک بیشتر مدیریت کنند، ابتکارات همکاری کلیدی را توسعه دهند، شایستگی‌های خود را در فناوری‌های حیاتی بهبود بخشند و یک رویکرد برنامه‌ریزی شده را در اولویت‌های اقتصادی خود اتخاذ کنند.

فرایندی که بهره‌وری کشور ترکیه را در همه زمینه‌ها افزایش می‌دهد، کمک می‌کند تا ارزش بیشتری برای دستیابی به رقابت زیاده‌تر در سطح بین‌المللی و از طریق یک پیشرفت تکنولوژی ایجاد کرد.

این برنامه اصول برتری قانون، حقوق اساسی و آزادی‌های اساسی را به عنوان ارکان تلاش‌های توسعه اتخاذ و ارتقاء داده است، در حالی که اهداف طبق اولویت شامل ثبات اقتصادی و پایداری، بهبود و گرایش نسبتاً مشترک به توسعه در زمینه‌های توسعه انسانی، اجتماعی و فضایی است.

این برنامه توسعه بر تسهیل رقابت‌پذیری^۱ و افزایش بهره‌وری^۲ در همه زمینه‌ها تمرکز دارد. این برنامه پنج رکن اساسی دارد که عبارتند از: اقتصاد پایدار و قوی، تولید رقابتی و بهره‌وری، توانمندسازی انسان و جامعه سالم، مناطق قابل سکونت و محیط‌زیست پایدار و حاکمیت قانون و حکمرانی خوب. هدف همه این ارکان رسیدن به دیدگاه نهایی یک ترکیه قوی‌تر و موفق‌تر است که ارزش و سهم بیشتری دارد.

هدف از این رویکرد، افزایش تولید داخلی و تسریع صنعتی‌سازی به‌خصوص در بخش‌های دارای اولویت شناسایی شده در صنعت ساخت است. علاوه بر بخش‌های اولویت‌دار، کشاورزی، گردشگری و صنایع دفاعی به عنوان زمینه‌های اولویت توسعه در برنامه توسعه مدنظر قرار گرفته‌اند.

- تحت رکن اقتصاد قوی و پایدار، این برنامه یک چارچوب اساسی و اصول حاکم بر سیاست‌های پولی، مالی، درآمدی و تجارت خارجی و نیز اهداف کلان اقتصادی را برای تقویت این سیاست‌ها تعیین می‌کند.
- تحت رکن شایسته‌سالاری و جامعه قوی، این طرح سیاست‌هایی برای تقویت سرمایه انسانی ارائه می‌کند که به صراحت رشد فراگیر و افزایش رفاه در همه بخش‌های جامعه را مبنا قرار می‌دهد.
- تحت رکن شهرهای قابل زندگی و محیط‌زیست پایدار این برنامه شامل اهداف و سیاست‌هایی است که هدفشان حفاظت از محیط‌زیست، افزایش کیفیت زندگی در شهرها و روستاها و کاهش نابرابری‌های توسعه منطقه‌ای در کنار بهره‌مندی از منفعت اقتصادی و اجتماعی می‌باشد.
- تحت رکن نقش قانون، دموکراسی و حکمرانی خوب، این برنامه شامل اهداف و سیاست‌هایی است که هدفشان تقویت کاربرد اصول قانون و جوامع در همه نهادها و سازمان‌هایی که دولت را تشکیل می‌دهند، تقویت جامعیت، شفافیت و پاسخگویی در تمامی سطوح در مدیریت دولتی است.

در برنامه توسعه یازدهم که شامل گام‌های قابل توجهی برای تغییر ساختاری بنیادی در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی در میان مدت و بلند است، جنبه اجرایی طرح با سیاست‌ها و ارزیابی‌های پیش‌بینی شده زیر نظر همه ارکان‌هایی که شامل محصولات رقابتی هستند، طراحی شده است.

1. Competitiveness
2. Efficiency

۴-۶-۱- اهداف کلی

- اقتصاد قوی و پایدار؛
- تولید و بهره‌وری رقابتی؛
- افراد واجد شرایط، جامعه قوی؛
- شهرهای قابل زندگی، محیط‌زیست پایدار؛
- حاکمیت قانون، دموکراتیزاسیون و حکمرانی خوب.

جدول ۱۶: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور ترکیه

ویژگی‌ها	ترکیه
افق زمانی / دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کیفی و کمی برای عمده شاخص‌ها
تنظیم‌کننده سند	- سازمان بودجه و استراتژی
تصویب‌کننده سند	- مجلس ملی
ساختار	- شامل دو بخش با شش موضوع حاکمیتی؛ بخش اول: تحولات جهانی و روندها، دوره پیش از برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی در ترکیه؛ و بخش دوم: چشم‌انداز، اهداف و اصول اصلی برنامه توسعه یازدهم، اهداف و سیاست‌های برنامه: اقتصاد قوی و باثبات، تولید و بهره‌وری رقابتی، مردم مشتاق، جامعه قوی، شهرهای قابل زندگی، محیط‌زیست پایدار، حاکمیت قانون، دموکراسی و حکمرانی خوب
تشریح وضعیت موجود	- دربرگیرنده بیان وضعیت موجود و عملکرد دوره اخیر
فرصت‌ها و چالش‌ها	- دربرگیرنده فرصت‌ها و چالش‌های بین‌المللی و تحولات سطح جهان
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- رشد اقتصادی پایدار و افزایش سطح رقابت‌پذیری و رفاه کشور
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی-اجتماعی
نظارت بر سند	- -
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- اشاره به رویکرد مشارکتی، شفاف، کارآمد و پاسخگو
توسعه فضایی	- توجه به توسعه منطقه‌ای و توسعه روستایی

این برنامه شامل اهداف کیفی و کمی برای عمده شاخص‌ها بوده و توسط مجلس ملی تصویب شده است. ساختار برنامه شامل دو بخش با شش موضوع حاکمیتی است. در بیان وضعیت موجود به عملکرد دوره اخیر اشاره شده و فرصت‌ها و چالش‌ها مورد توجه قرار گرفته است. به عنوان استراتژی (جهت‌گیری) توسعه، بر رشد اقتصادی پایدار و افزایش سطح رقابت‌پذیری و رفاه کشور تأکید شده است. در این سند، توسعه منطقه‌ای و توسعه روستایی نیز مورد توجه بوده است.

۴-۷- برنامه توسعه کشور نیجریه

این برنامه با پیش‌زمینه چند چالش توسعه‌یابنده در کشور تدوین شد. نیاز به مقابله با این چالش‌ها در چارچوب برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت وجود دارد. این چالش‌ها شامل رشد اقتصادی ضعیف و شکننده، ناامنی، مؤسسات ضعیف، ارائه خدمات عمومی ناکافی، کمبود زیرساخت قابل توجه، تغییرات اقلیمی و شاخص‌های اجتماعی ضعیف است. این برنامه بر پایه چشم‌انداز ۲۰۲۰ و بر اساس برنامه بهبود رشد اقتصادی تدوین شده است.

جدول ۱۷: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور نیجریه

برنامه توسعه ملی نیجریه	
۲۰۲۱-۲۰۲۵	۱۹۴۵-۲۰۲۰

۴-۷-۱- فرایند تدوین برنامه

در نهم سپتامبر ۲۰۲۰، محمد بوهاری رئیس کمیته راهبری، کمیته امنیت ملی را برای تهیه این طرح و دستور کار نیجریه ۲۰۵۰ مشخص کرد. برای اطمینان از اینکه برنامه جدید به عنوان یک برنامه توسعه ملی واقعی باقی می‌ماند، همه ۳۶ ایالت این کشور، فدراسیون و اداره منطقه پایتخت فدرال و همچنین نمایندگان دولت محلی، شوراها و بخش خصوصی سازمان یافته، جوانان، اتحادیه‌های کارگری، سازمان‌های سنتی و مذهبی، از جمله دیگران همگی در فرایند آماده‌سازی شرکت داشتند. یک رویکرد مبتنی بر داده و همچنین ابزارهای ارزیابی در توسعه این برنامه مورد استفاده قرار گرفتند. نتایج حاصل پس از ارزیابی تأیید شد و برای اطمینان از استحکام مناسب مورد بررسی قرار گرفت.

۴-۷-۲- چشم‌انداز^۱

نیجریه کشوری است که پتانسیل خود را در همه بخش‌های اقتصادی برای توسعه پایدار،^۲ فراگیر^۳ و ملی نشان داده است.

۴-۷-۳- مأموریت^۴

هدایت مؤثر اجرای برنامه‌ها و سیاست‌هایی که رشد سریع چندبخشی و توسعه اقتصاد نیجریه را ترویج می‌کنند.

1. Vision
2. Sustainable
3. Holistic
4. Mission

۴-۷-۴- اهداف

- ایجاد یک پایه قوی برای اقتصاد متنوع^۱ با رشد قوی و محیط کسب و کار انعطاف پذیر؛
- سرمایه‌گذاری در زیرساخت فیزیکی، مالی، دیجیتالی و نوآوری برای ایجاد یک چارچوب مستحکم و تقویت ظرفیت‌ها جهت تضمین امنیت و حکمرانی خوب؛
- فعال کردن جمعیت سالم، سرزنده و تحصیل کرده؛
- سرمایه‌گذاری در زیرساخت اجتماعی و خدمات مورد نیاز برای کاهش فقر؛
- ترویج فرصت‌های توسعه در سرتاسر کشور برای به حداقل رساندن نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی منطقه‌ای.^۲

۴-۷-۵- ساختار برنامه^۳

این طرح حول هفت خوشه: توسعه و رشد اقتصادی، زیرساخت‌ها، مدیریت دولتی، توسعه سرمایه انسانی،^۴ توسعه اجتماعی، توسعه منطقه‌ای^۵ و اجرای برنامه، ارتباطات، تأمین مالی، نظارت و ارزیابی^۶ تدوین شده است. در این برنامه ۳۸ بخش وجود دارد. تمام بخش‌ها شامل اطلاعات در مورد مرور عملکرد بخشی به عنوان متن، شرح اهداف، چالش‌ها و فرصت‌های این بخش، استراتژی‌ها، سیاست‌ها و اقدامات برنامه‌ریزی شده است. در نهایت هر کدام از ۳۸ بخش اطلاعات مربوط به سرمایه‌گذاری‌های برنامه‌ریزی شده را برای رسیدن به اهداف بخشی و اهداف کلی برنامه دارد.

جدول ۱۸: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور نیجریه

ویژگی‌ها	نیجریه
افق زمانی/ دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کیفی و کمی
تنظیم‌کننده سند	- وزارت دارایی، بودجه و برنامه‌ریزی ملی
تصویب‌کننده سند	- مجلس ملی
ساختار	- شامل هفت بخش با ۳۸ فصل در موضوعات متنوع؛ بخش اول: رشد اقتصادی و توسعه؛ بخش دوم: زیرساخت؛ بخش سوم: دولت عمومی؛ بخش چهارم: توسعه سرمایه انسانی؛ بخش پنجم: توسعه اجتماعی؛ بخش ششم: توسعه منطقه‌ای؛ و بخش هفتم: اجرای برنامه، ارتباطات، تأمین مالی، نظارت و ارزیابی
تشریح وضعیت موجود	- -
فرصت‌ها و چالش‌ها	- -

1. Diversified economy
2. Regional economic and social disparities.
3. Structure of the Plan
4. Human capital development
5. Regional development
6. Monitoring and Evaluation

استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- رشد اقتصادی - فقرزدایی
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی - اجتماعی
نظارت بر سند	- کمیته فرمان ملی
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- -
توسعه فضایی	- توجه به توسعه متوازن و منطقه‌ای

بررسی‌ها در این مطالعه نشان داد نخستین برنامه توسعه کشور نیجریه مربوط به سال ۱۹۴۵ بوده و آخرین برنامه برای افق زمانی ۲۰۲۵-۲۰۲۱ تنظیم شده است. همچنین برنامه‌های توسعه در نیجریه پنج ساله و دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی می‌باشد. این برنامه توسط وزارت دارایی، بودجه و برنامه‌ریزی ملی تنظیم و توسط مجلس تصویب شده است. ساختار برنامه شامل هفت بخش با ۳۸ فصل در موضوعات متنوع می‌باشد. در خصوص استراتژی (جهت‌گیری) توسعه، بر رشد اقتصادی و فقرزدایی تأکید شده است. همچنین توجه به توسعه متوازن و منطقه‌ای در این سند مدنظر قرار گرفته است.

۴-۸- برنامه توسعه کشور بوتان

دوازدهمین برنامه توسعه پنج ساله بوتان، سومین برنامه پنج ساله است که اجرا می‌شود.

جدول ۱۹: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور بوتان

برنامه توسعه بوتان											
-۲۰۱۸	-۲۰۱۳	-۲۰۰۸	-۲۰۰۲	-۱۹۹۷	-۱۹۹۲	-۱۹۸۷	-۱۹۸۱	-۱۹۷۶	-۱۹۷۱	-۱۹۶۶	-۱۹۶۱
۲۰۲۳	۲۰۱۸	۲۰۱۳	۲۰۰۷	۲۰۰۲	۱۹۹۷	۱۹۹۲	۱۹۸۶	۱۹۸۱	۱۹۷۶	۱۹۷۱	۱۹۶۶

۴-۸-۱- وضعیت موجود

- جمعیت

در بوتان، میزان جمعیت کودکان از ۳۳،۱ درصد به ۲۶ درصد کاهش یافته است. جمعیت فعال از ۶۲،۳ درصد به ۶۸ درصد و جمعیت سالمندان از ۴،۷ درصد به ۵،۹ درصد افزایش یافته است. پیش‌بینی می‌شود که کل جمعیت بوتان به ۷۹۷،۲۶۳ نفر تا سال ۲۰۲۷ برسد. این روندها نشان می‌دهد که بوتان همچنان رشد آهسته‌تر جمعیت را تجربه می‌کند که اگر افزایش یابد منجر به افزایش جمعیت سالمند و کاهش جمعیت در سن کار می‌شود. میزان باروری کلی از ۲،۶ فرزند در سال ۲۰۰۵ به ۱،۷ کودک در سال ۲۰۱۷ کاهش یافته است. جمعیت شهری از ۳۰/۹ درصد به ۳۷،۸ درصد (۲۷۴،۹۶۷ نفر) بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۷ افزایش یافته که این رشد عمدتاً به مهاجرت نسبت داده می‌شود. رشد جمعیت شهری به اعمال فشار بر خدمات شهری موجود،

ایجاد مشکلات توسعه‌ای و زیست‌محیطی مانند افزایش آلودگی صوتی و هوا، کمبود آب آشامیدنی سالم و برق، کمبود تجهیزات فاضلاب و کمبود مسکن ادامه خواهد داد.

- اقتصاد

نخستین تلاش برای برآورد تولید ناخالص داخلی بوتان (GDP) در سال ۱۹۸۴ از سوی کمیسیون برنامه‌ریزی سابق بوتان انجام شد. اقتصاد رشد میانگین ۷,۵ درصد را برای سه دهه گذشته ثبت کرده است. سرانه تولید ناخالص داخلی از ۲,۴۶۴ دلار آمریکا در سال ۲۰۱۳ به ۳,۴۳۸ دلار در سال ۲۰۱۷ افزایش یافته است. سطح پایدار رشد اقتصادی به حد قابل ملاحظه‌ای پیشرفت کرده است. در طول مراحل اولیه توسعه، رشد در درجه اول توسط بخش کشاورزی با سهم تولید ناخالص داخلی حدود ۴۱ درصد و پس از آن، خدمات و بخش‌های صنعتی به ۱۸ درصد رسید. سهم کشاورزی تا سال ۲۰۱۷ به ۱۷,۴ درصد کاهش یافته در حالی که سهم بخش صنعتی در تولید ناخالص داخلی تا ۴۰,۶ درصد افزایش یافته است. سهم بخش خدمات که شامل گردشگری با بالاترین درآمد ارزی خارجی، ثابت مانده است. با این حال، این تغییر ساختاری تأثیری بر توزیع مجدد کار، ایجاد اشتغال و توسعه بخش خصوصی نداشته است.

- سلامت

همه بوتانی‌ها به مراقبت‌های بهداشتی عمومی که توسط قانون اساسی اجباری شده است، دسترسی رایگان دارند. در طول مدت کوتاهی، کشور یک سیستم بهداشت عمومی گسترده را توسعه داده است که خدمات را به شیوه سنتی و مدرن ارائه می‌دهد. بوتان به اهداف توسعه هزاره در کاهش مرگ و میر کودکان، بهبود سلامت مادران، توقف و گسترش بیماری سل و مالاریا دست یافت. میانگین امید به زندگی از ۶۶,۱ در سال ۲۰۰۰ به ۷۰,۲ در سال ۲۰۱۷ افزایش یافته است. بررسی شادی ناخالص ملی (GNH) نشان داد که سرمایه‌گذاری مداوم در سلامت، سلامت جسمی و روانی را در سطح ملی بهبود بخشیده است. همچنین مشخص شد که روزهای سالم در یک ماه از ۲۶,۲ روز در سال ۲۰۱۰ به ۲۸,۴ روز در سال ۲۰۱۵ افزایش یافته است.

- آموزش

با تشخیص اهمیت آموزش در توسعه، قانون اساسی کشور را ملزم به ارائه آموزش پایه رایگان همگانی می‌کند. نرخ سواد از ۵۹,۵ درصد در سال ۲۰۰۵ به ۷۱,۴ درصد در سال ۲۰۱۷، افزایش یافته است. میزان سواد در مناطق روستایی و بیشتر در میان زنان بهبود یافته است.

- محیط‌زیست

حفاظت از محیط‌زیست یکی از ۹ حوزه شادی ناخالص ملی است. از لحاظ جغرافیایی، بوتان بخشی از کانون زیستی هیمالیایی می‌باشد. جنگل‌ها، اکوسیستم غالب در بوتان هستند و ۷۱ درصد از کشور شامل پوشش جنگلی است. شناسایی بیش از ۲۰۰ گونه از پستانداران مشخص شده است که ۲۷ تن از آن‌ها در سطح جهانی

مورد تهدید واقع شده‌اند. بوتان همیشه تعادل بین توسعه و حفاظت از محیط‌زیست خود را حفظ کرده است. بوتان به عنوان کشوری که از نظر زیست‌محیطی شکننده بوده و نسبت به تغییرات اقلیمی آسیب‌پذیر است. با وجود اکثریت جمعیت وابسته به کشاورزی و اقتصاد به شدت وابسته به برق‌آبی و گردشگری، تغییر آب و هوا پیامدهای جدی برای توسعه اجتماعی-اقتصادی بوتان دارد.

عملیاتی شدن شادی ناخالص ملی^۱

این شاخص از ۹ حوزه روانشناختی تشکیل شده است: رفاه، سلامتی، استفاده از زمان، آموزش، تنوع فرهنگی و تاب‌آوری، حکمرانی خوب، سرزندگی جامعه، زیست‌محیطی، تنوع فرهنگی و انعطاف‌پذیری و استاندارد زندگی. این نه حوزه شامل جنبه‌های متعارف توسعه همچون استاندارد زندگی، بهداشت و آموزش و نیز جنبه‌های غیرمتعارف مانند رفاه روانی، نشاط اجتماعی، تنوع فرهنگی و استفاده از زمان است.

ارکان شادی ناخالص ملی:

- توسعه اقتصادی-اجتماعی عادلانه: بررسی فقر-برنامه‌های کاهش فقر مانند پیشرفت اقتصاد روستایی.
- حفظ و ارتقاء فرهنگ: توسعه زیرساخت‌های فرهنگی-توجه به باستان‌شناسی.
- حفاظت و استفاده پایدار و مدیریت محیط‌زیست: توانسته ۷۰ درصد پوشش جنگلی را حفظ کند. در حالی که دستاوردهای بوتان در حفاظت از محیط‌زیست قابل ستایش است؛ اما کشور قربانی بلایای طبیعی شده که بعضی از آن‌ها به تغییرات اقلیمی مربوط می‌شود.

حکمرانی خوب:

- روند دموکراتیک با اجرای موفقیت‌آمیز انتخابات دولت محلی و انتخابات پارلمانی دوم در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۳ تقویت شده است. نهادهای اساسی کلیدی تأسیس شده‌اند و قوانین و مقررات برای کمک به آن‌ها در انجام مأموریت‌های خود به کار گرفته شده‌اند.

ابزار غربالگری سیاست شادی ناخالص ملی

این ابزار مطلوب بودن یا نامطلوب بودن سیاست را ارزیابی می‌کند. این ابزاری است که دارای ۲۲ متغیر بوده و در نه حوزه شادی ناخالص ملی در مقیاس ۱ تا ۴ (۱- نشان‌دهنده تأثیر منفی؛ ۲- نامشخص؛ ۳- بدون تأثیر منفی؛ و ۴- تأثیر مثبت). برای رسیدن به یک سیاست، حداقل نمره ۶۶ مورد نیاز است.

1. Operationalisation of GNH

نقاط عطف توسعه کلیدی

بوتان از یک چرخه برنامه‌ریزی پنج‌ساله پیروی می‌کند که اولویت‌ها و برنامه‌های توسعه اقتصادی - اقتصادی را به مدت پنج سال به اجرا درمی‌آورد. آغاز برنامه پنج‌ساله در سال ۱۹۶۱ نشان‌دهنده آغاز اصلاحات اجتماعی - اقتصادی در بوتان بود.

اهداف برنامه پنج ساله دوازدهم

هدف برنامه دوازدهم عدالت، هماهنگی و تناسب^۱ و ایجاد جامعه پایدار از طریق بهبود تمرکززدایی^۲ است. درواقع، هدف این برنامه مبنی بر پشت سر قرار ندادن هیچ‌کس، کم کردن شکاف بین ثروتمندان و فقرا و تضمین برابری و عدالت است. اولویت‌ها برای ایجاد یک جامعه عادلانه عبارت‌اند از:

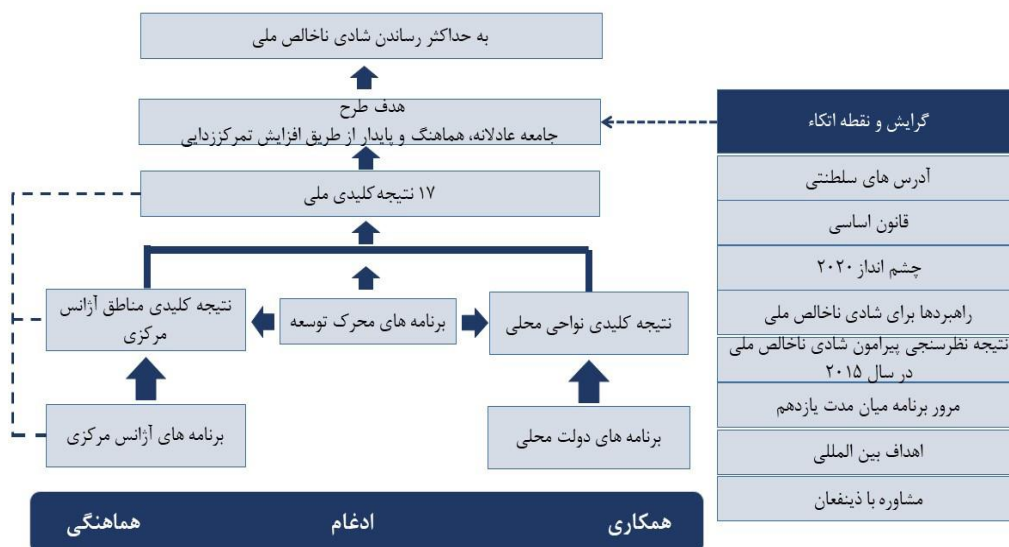
- کاهش فقر و نابرابری
 - ایجاد اشتغال سازنده و پرمفعت
 - بهبود دسترسی به خدمات بهداشتی باکیفیت
 - بهبود کیفیت آموزش و مهارت
 - تقویت دموکراسی و تمرکززدایی
 - کاهش فساد^۳
 - بهبود خدمات قضایی و مؤسسات
 - ترویج برابری جنسیتی^۴
- جامعه هماهنگ به عنوان جامعه‌ای تعریف می‌شود که در آن هر فرد در هماهنگی با فرد، جامعه، طبیعت، فرهنگ و سنت زندگی می‌کند. اولویت‌ها برای ایجاد یک جامعه هماهنگ عبارتند از:
- حفظ و ترویج فرهنگ و سنت
 - حفظ اکوسیستم سالم، کربن خنثی و توسعه تاب‌آوری اقلیمی
 - ترویج جامعه سالم و دلسوز
 - تضمین زیست‌پذیری، ایمنی و پایداری سکونتگاه‌های انسانی
- جامعه پایدار^۵ به عنوان «یک جامعه قادر به حفظ نیازهای توسعه اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی» تعریف می‌شود. اولویت‌ها برای ایجاد یک جامعه پایدار عبارتند از:
- تضمین تأمین انرژی‌های تجدیدپذیر
 - تضمین ثبات اقتصاد کلان

1. Harmonious
2. Decentralisation
3. Reducing corruption
4. Promoting gender equality
5. Sustainable Society

- افزایش تنوع اقتصادی و ظرفیت‌های تولیدی
- تضمین امنیت غذایی و آب
- بهبود کارایی و اثربخشی ارائه خدمات عمومی
- حفظ اعتبار فرهنگی
- تضمین نشاط جامعه

تمرکززدایی به معنی قدرت بخشیدن به دولت‌های محلی و سایر نهادهای فرعی از طریق ارائه اطلاعات بیشتر مالی، برنامه‌ریزی، مسئولیت اجرایی، اقتدار و پاسخگویی است. چارچوب استراتژیک

برنامه دوازدهم توسعه توسط فلسفه شادی ناخالص ملی^۱ و ۹ حوزه آن هدایت می‌شود. در این چارچوب نقاط کلیدی در سه سطح ملی، نمایندگی‌ها و سطح محلی مشخص شده است.

شکل ۲: چارچوب استراتژیک برنامه توسعه کشور بوتان

برنامه‌های محرک توسعه (پرچم، پیش‌تاز)^۲

یکی از ویژگی‌های قابل توجه برنامه دوازدهم، برنامه‌های پرچم/محرک توسعه است. برنامه‌های محرک توسعه، مداخلاتی برای رسیدگی به مسائل ملی با اولویت بالا هستند که نیاز به همکاری و هماهنگی چندبخشی به شیوه‌ای هماهنگ دارند. این برنامه‌ها بر روی فعالیت‌های عمده‌ای که فراتر از ظرفیت مالی و فنی دولت محلی است، تمرکز دارند.

1. Gross National Happiness
2. Flagship Programmes

برخی از موضوعات ملی دارای اولویت بالا هستند که از طریق برنامه‌های اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد: رشد اقتصادی و تنوع، ایجاد اشتغال، دسترسی به آب آشامیدنی سالم، درآمدزایی روستایی، کارایی و اثربخشی خدمات عمومی و مدیریت پسماند.

از جمله این برنامه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- توسعه صنایع کوچک
- توسعه گردشگری پایدار
- تولید ارگانیک

نظارت و ارزیابی

نظارت و ارزیابی برنامه دوازدهم باید در چارچوب سیستم نظارت و ارزیابی ملی باشد. کمیسیون شادی ناخالص ملی از طریق دبیرخانه آن باید نظارت کلی و ارزیابی برنامه و همچنین ایجاد مداخله راهبردی و به موقع را برای ارائه راهنمایی و جهت‌دهی به بخش‌ها انجام دهد. سالانه، بخش مدیریت عملکرد دولت^۱ تحت دفتر نخست‌وزیر، بر اجرای طرح از طریق توافقنامه عملکرد سالانه نظارت خواهد کرد.

نظارت بر اجرای برنامه به شرح زیر انجام خواهد شد:

- عملکرد معمول سالانه نظارت توسط بخش عملکرد دولت و کمیسیون شادی ناخالص ملی از طریق سیستم عملکرد مدیریت دولت؛
- نظارت بر نتایج نواحی کلیدی ملی، محلی و آژانس‌ها و شاخص‌های عملکرد کلیدی توسط کمیسیون شادی ناخالص ملی؛
- نظارت بر عملکرد اهداف سالانه توسط بخش مدیریت عملکرد دولت؛
- ارزیابی عملکرد سالانه توسط بخش مدیریت عملکرد دولت؛
- بررسی میان‌مدت برنامه توسط کمیسیون شادی ناخالص ملی.

جدول ۲۰: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور بوتان

ویژگی‌ها	بوتان
افق زمانی/ دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کیفی
تنظیم‌کننده سند	- کمیسیون شادی ناخالص ملی
تصویب‌کننده سند	-
ساختار	- شامل سه فصل؛ فصل اول: وضعیت موجود؛ فصل دوم: توسعه بوتان: عملیاتی شدن شادی ناخالص ملی، نقاط عطف توسعه کلیدی، برنامه‌های پنج‌ساله و اهداف توسعه پایدار؛ و فصل سوم: اهداف برنامه پنج‌ساله دوازدهم، چارچوب استراتژیک، برنامه‌های محرک توسعه

تشریح وضعیت موجود	- دربرگیرنده تحلیل وضعیت موجود
فرصت‌ها و چالش‌ها	- -
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- دستیابی به جامعه پایدار از طریق تمرکززدایی
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی- اجتماعی و محیط زیستی
نظارت بر سند	- کمیسیون شادی ناخالص ملی و بخش مدیریت عملکرد دولت
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- شامل دیدگاه‌های توسعه‌ای برای سند برنامه
توسعه فضایی	- توجه به نظام سکونتگاهی

بررسی برنامه‌های توسعه کشور بوتان حاکی از آن است که افق زمانی در این برنامه‌ها پنج‌ساله و ساختار برنامه دوازدهم شامل سه فصل بوده که در آن به تحلیل وضعیت موجود، عملیاتی شدن شادی ناخالص ملی و اهداف برنامه پرداخته شده است. تنظیم و نظارت بر سند به عهده کمیسیون شادی ناخالص ملی بوده و دستیابی به جامعه پایدار از طریق تمرکززدایی به عنوان استراتژی توسعه مدنظر قرار گرفته است.

۴-۹- برنامه توسعه کشور هند

در کشور هند نیز مانند چین و ژاپن، برنامه‌نویسی توسعه از دهه ۱۹۵۰ آغاز شد. با تأسیس کمیسیون برنامه‌ریزی در سال ۱۹۵۰، نخستین برنامه پنج‌ساله توسعه هند در سال ۱۹۵۱ تدوین گردید.

جدول ۲۱: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور هند

برنامه توسعه هند											
-۱۹۵۶	-۱۹۶۱	-۱۹۶۶	-۱۹۷۴	-۱۹۷۸	-۱۹۸۵	-۱۹۹۰	-۱۹۹۷	-۲۰۰۲	-۲۰۰۷	-۲۰۱۲	-۲۰۱۷
۱۹۵۱	۱۹۵۶	۱۹۶۱	۱۹۶۹	۱۹۷۴	۱۹۸۰	۱۹۸۵	۱۹۹۲	۱۹۹۷	۲۰۰۲	۲۰۰۷	۲۰۱۲

۴-۹-۱- ماهیت چندبعدی اهداف طرح

بحث در مورد اهداف برنامه، به تمرکز بر اهداف رشد تولید ناخالص ملی گرایش داشته است که منجر به این انتقاد می‌شود که برنامه‌ریزان به رشد اقتصادی علاقه‌مند هستند. در حالی که هرگز چنین چیزی نبوده و مسلماً در مورد برنامه دوازدهم هم صدق نمی‌کند.

برنامه‌های هند به طور مداوم تأکید کرده‌اند که افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی، امری ضروری است؛ اما شرط کافی برای بالا بردن استانداردهای زندگی مردم نیست. رشد سریع‌تر یک شرط کافی نیست، زیرا می‌توان به سادگی یک فرایند رشد را تصور کرد که ممکن است به اندازه کافی فراگیر نباشد تا از تخصیص منافع به همه مردم اطمینان حاصل شود. برای مثال، هر فرایند رشد که کشاورزی را نادیده می‌گیرد، فرصت‌هایی برای

بهبود درآمدها برای بخش بزرگی از جمعیت را از دست می‌دهد. از این‌رو هدف برنامه دوازدهم تسریع رشد تولید ناخالص داخلی است.

۴-۹-۲- مشارکت در برنامه‌ریزی

فرایند تثبیت اهداف برنامه دوازدهم هند و همچنین تعریف استراتژی‌های برنامه دیگر نمی‌تواند به عنوان یک کارکرد صرفاً فنی در نظر گرفته شود. از این‌رو، تمایل گسترده‌ای برای مشارکت بسیاری از ذینفعان برای شرکت در این فرایند وجود دارد. بنابراین کمیسیون برنامه‌ریزی نه‌تنها با وزارتخانه‌ها و دولت‌های ایالتی، بلکه از مشارکت متخصصان، اقتصاددانان، جامعه‌شناسان، دانشمندان علوم سیاسی و سازمان‌های جامعه مدنی استفاده کرده است. حدود ۱۴۶ گروه کاری تحت ریاست وزیر امور خارجه تأسیس شدند و شامل متخصصان بخش از داخل و خارج از دولت بودند.

۴-۹-۳- نقش برنامه‌ها

برنامه‌های توسعه در هند به عنوان مترادف با مجموعه برنامه‌های دولت نگرین شده است. برنامه دوازدهم بر گستره وسیعی از برنامه‌های دولت اتکا دارد که تنوع گسترده‌ای از بخش‌ها را پوشش می‌دهد تا به رشد پایدار و فراگیر کمک کند. برنامه‌هایی در زمینه بهداشت، آموزش، آب آشامیدنی، ارائه زیرساخت‌ها در مناطق روستایی و شهری، برنامه‌های حمایت از معیشت برای بخش‌های ضعیف و برنامه‌های ویژه برای بخش‌های محروم، اقلیت‌ها و دیگر گروه‌های حاشیه‌ای وجود دارد. این برنامه‌ها را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد. برنامه‌های بخش مرکزی که مستقیماً توسط آژانس‌های دولت مرکزی اداره می‌شوند. برنامه‌های بخش دولتی که توسط آژانس‌های دولتی اداره می‌شوند که بخشی از برنامه دولت را تشکیل می‌دهند. همچنین طرح‌های حمایتی که در حوزه‌هایی که در حوزه قانون اساسی قرار دارند عمل می‌کند. دولت مرکزی منابع لازم برای حمایت از این برنامه‌ها را فراهم می‌کند، در حالی که برنامه‌ها توسط دولت ایالتی و آژانس‌های آن اجرا می‌شوند.

۴-۹-۴- چالش‌های سیاستی

در یک اقتصاد که بخش خصوصی در آن رشد کرده است، تصمیمات اتخاذ شده توسط افراد و شرکت‌ها بسیاری از پیامدهای اقتصادی بحرانی را تعیین می‌کنند و سیاست‌هایی که بر این تصمیمات تأثیر می‌گذارند بسیار مهم هستند. این امر به‌ویژه از زمان سرمایه‌گذاری خصوصی کشاورزان، ۷۵ درصد کل سرمایه‌گذاری در اقتصاد را تشکیل می‌دهد.

بسیاری از سیاست‌ها در دستور کار سیاست مشخص شده در حوزه دولت مرکزی و بسیاری از آن‌ها در دامنه دولت قرار دارند.

جدول ۲۲: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور هند

ویژگی‌ها	هند
افق زمانی / دوره	- پنج سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کیفی و کمی
تنظیم‌کننده سند	- کمیسیون برنامه‌ریزی
تصویب‌کننده سند	- -
ساختار	- شامل ۱۱ بخش؛ بخش اول: مرور کلی (شرایط موجود، چالش‌ها، چشم‌انداز و آرزوها، چشم‌انداز رشد، سناریوهای جایگزین، معنای فراگیر بودن، فراگیری به عنوان کاهش فقر و تعادل منطقه‌ای، توسعه سرمایه انسانی، توسعه پایدار، توسعه مهارت، توسعه توانمندی‌های سازمانی، توسعه زیرساخت، تعاملات بین‌المللی)؛ بخش دوم: چارچوب اقتصاد کلان؛ بخش سوم: تأمین مالی طرح؛ بخش چهارم: توسعه پایدار؛ بخش پنجم: آب؛ بخش ششم: مسائل زمین؛ بخش هفتم: محیط‌زیست، جنگلداری و حیات‌وحش؛ بخش هشتم: علم و تکنولوژی؛ بخش نهم: نوآوری؛ بخش دهم: حکمرانی؛ و بخش یازدهم: برابری منطقه‌ای
تشریح وضعیت موجود	- دربرگیرنده تحلیل وضع موجود
فرصت‌ها و چالش‌ها	- اشاره به چالش‌ها
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- رشد سریع، فراگیر و پایدار
پوشش موضوعی	- دربرگیرنده بخش‌های اقتصادی-اجتماعی، محیط زیستی- نهادی
نظارت بر سند	- -
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- شامل دیدگاه‌های توسعه‌ای برای سند برنامه
توسعه فضایی	- توجه به توسعه منطقه‌ای

برنامه‌های توسعه در هند نیز همچون اکثر کشورها پنج ساله بوده و توسط کمیسیون برنامه‌ریزی تنظیم شده است. این سند دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی و تحلیل وضع موجود بوده و به چالش‌ها نیز اشاره دارد. رشد سریع، فراگیر و پایدار به عنوان استراتژی (جهت‌گیری) توسعه مدنظر قرار گرفته و به موضوع توسعه منطقه‌ای توجه شده است. ساختار سند برنامه شامل ۱۱ بخش بوده که بخش‌های مختلفی را در بر گرفته است.

۴-۱۰- برنامه توسعه کشور اوگاندا

برنامه توسعه ملی، سومین برنامه از شش برنامه است که کشور را در ارائه آرمان‌های نهفته در چشم‌انداز ۲۰۴۰ در اوگاندا هدایت می‌کند. تکیه این برنامه بر درس‌هایی از برنامه اول و دوم است. این برنامه، مسیر گسترده‌ای را برای کشور تعریف کرده و اهداف کلیدی را برای دگرگونی اقتصادی-اجتماعی-پایداری اوگاندا مشخص می‌کند.

جدول ۲۳: سیر زمانی برنامه‌های توسعه در کشور اوگاندا

برنامه توسعه اوگاندا		
۲۰۲۱/۲۰۲۰-۲۰۲۵/۲۰۲۴	۲۰۱۶/۲۰۱۵-۲۰۲۰/۲۰۲۱	۲۰۱۱/۲۰۱۰-۲۰۱۵/۲۰۱۴

۴-۱۰-۱- اهداف

هدف اصلی این برنامه، افزایش متوسط درآمد خانوار^۱ و بهبود کیفیت زندگی مردم اوگاندا است.

- بهبود ارزش افزوده^۲ در فرصت‌های کلیدی رشد
- تقویت بخش خصوصی^۳ برای ایجاد اشتغال
- تثبیت و افزایش موجودی و کیفیت زیرساخت‌های تولیدی^۴
- افزایش بهره‌وری^۵ و رفاه اجتماعی^۶ مردم
- تقویت نقش دولت در هدایت و تسهیل توسعه.

۴-۱۰-۲- موفقیت‌ها، چالش‌ها و درس‌آموخته‌ها

دستاوردهای کلیدی که در طول دهه گذشته ثبت شده‌اند عبارتند از:

- صلح پایدار، امنیت و ثبات اقتصاد کلان حاکم بود و رشد و توسعه اقتصادی پایه محسوب می‌شد.
- اندازه اقتصاد از ۶۴ تریلیون دلار در سال مالی ۲۰۱۰ / ۱۱ به ۱۲۸ تریلیون دلار در سال ۲۰۱۹/۲۰۱۸ در مقررات اسمی رسید.
- سرانه تولید ناخالص داخلی از ۸۴۴ دلار در ۲۰۱۱ / ۱۲ تا ۸۷۸ دلار آمریکا در سال مالی ۲۰۱۰ / ۱۹، با وجود رشد جمعیت افزایش یافته است.
- مجموعه درآمدهای داخلی از ۵,۰۲ تریلیون دلار در سال ۲۰۱۱/۲۰۱۰ به ۱۶,۳۵۹ تریلیون دلار در سال ۲۰۱۹/۲۰۱۸ رسید.
- مجموع صادرات کالا و خدمات از ۳,۸۳ میلیارد دلار آمریکا در سال ۲۰۱۱/۲۰۱۰ به ۵,۳ میلیارد دلار در دوره اسمی ۲۰۱۸/۲۰۱۷ رسید.
- وجوه ارسالی از ۸۱۹ میلیون دلار آمریکا در ۲۰۱۰ / ۱۱ به بیش از ۱ میلیارد دلار در دوره اسمی ۲۰۱۷ / ۱۸ رسید.

1. Average Household Incomes
2. value addition
3. Private sector
4. Productive infrastructure
5. Productivity
6. Social wellbeing

- کل شبکه راه‌ها به عنوان درصدی از کل جاده‌های ملی از ۸ درصد در سال ۱۹۸۶ به ۲۱,۱ درصد (۴,۵۵۱ کیلومتر) تا می ۲۰۱۸ افزایش می‌یابد.
- ظرفیت تولید برق از ۶۰۱ مگاوات در سال ۲۰۱۰ به ۱۸۳۹ مگاوات در سال ۲۰۲۰ افزایش یافت.
- دسترسی و استفاده از خدمات آموزشی به طور قابل توجهی افزایش یافته است.
- دسترسی به کاربرد خدمات بهداشتی نیز به طور قابل توجهی افزایش یافته است.

چالش‌ها:

- بخش بزرگی از خانوارها (۶۸,۹ درصد) هنوز در اقتصاد معیشتی هستند.
- ایجاد ناکافی مشاغل و مشاغل پرمنفعت در اقتصاد، به‌ویژه برای جوانان با نرخ بیکاری برآورد شده ۱۳,۳ درصد در حدود ۷۸ درصد از جمعیت در سن ۳۰ سال و پایین‌تر هستند.
- در حالی که هزینه برق کاهش یافته، این میزان بیشتر از ۵ سنت در هر واحد است.
- نابرابری درآمدی، به‌ویژه بین مناطق.
- دسترسی محدود و هزینه بالای سرمایه.
- ظرفیت پایین در خدمات عمومی و شیوع فساد.
- کاهش شدید پوشش جنگلی و همچنین تخریب و تجاوز به تالاب.
- رویکردهای ناهماهنگ برای برنامه‌ریزی اجرا.

درس‌آموخته‌ها:

- افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی اقتصاد برای استفاده بهینه از افزایش ظرفیت زیرساخت.
- بازنگری در رویکرد توسعه، به‌ویژه نقش دولت در فرایند توسعه.
- تمرکز مجدد تلاش‌ها بر تولید نیروی کار ماهر مناسب برای اقتصاد.
- بهبود عملکرد و دامنه خدمات ارائه شده توسط شهرستان‌ها و محله‌ها به منظور رسیدگی مؤثر به نیازهای توسعه در سطح محلی.
- شکستن رویکرد سیلو برای برنامه‌ریزی، بودجه و اجرا از طریق معرفی یک رویکرد برنامه‌ای که همه ذینفعان لازم را برای رسیدگی به یک موضوع توسعه خاص گرد هم می‌آورد.

زمینه توسعه جهانی و منطقه‌ای

این برنامه با چشم‌انداز توسعه منطقه‌ای و جهانی طراحی شده است.

جدول ۲۴: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور اوگاندا

ویژگی‌ها	اوگاندا
افق زمانی / دوره	– پنج سال
اهداف	– اهداف عمدتاً کیفی و برای بخش‌ها به شکل کمی، افزایش متوسط درآمد خانوار و بهبود کیفیت زندگی
تنظیم‌کننده سند	– سازمان ملی برنامه‌ریزی
تصویب‌کننده سند	– –
ساختار	– شامل چهار بخش و ۲۵ فصل؛ بخش اول: زمینه و سابقه توسعه؛ فصل اول: سابقه؛ فصل دوم: زمینه توسعه جهانی و منطقه‌ای؛ فصل سوم: چشم‌انداز توسعه ملی؛ بخش دوم: تمرکز استراتژیک، برنامه‌های توسعه ملی و تأمین مالی؛ فصل چهارم: جهت استراتژیک؛ بخش سوم: برنامه‌های توسعه؛ فصل پنجم: کشاورزی و صنعتی؛ فصل ششم: توسعه مواد معدنی؛ فصل هفتم: توسعه پایدار منابع نفتی؛ فصل هشتم: توسعه گردشگری؛ فصل نهم: تغییرات اقلیمی، منابع طبیعی، محیط‌زیست و مدیریت آب؛ فصل دهم: توسعه بخش خصوصی؛ فصل یازدهم: تولید؛ فصل دوازدهم: زیرساخت حمل و نقل یکپارچه و خدمات؛ فصل سیزدهم: توسعه انرژی؛ فصل چهاردهم: دگرگونی دیجیتال؛ فصل پانزدهم: شهرسازی پایدار و مسکن؛ فصل شانزدهم: توسعه سرمایه انسانی؛ فصل هفدهم: نوآوری، توسعه و انتقال تکنولوژی؛ فصل هجدهم: بسیج جامعه و تغییر طرز فکر؛ فصل نوزدهم: برنامه امنیتی و حکمرانی؛ فصل بیستم: دگرگونی بخش عمومی؛ فصل بیست و یکم: توسعه منطقه‌ای؛ فصل بیست و دوم: پیاده‌سازی برنامه توسعه؛ بخش چهارم: هزینه‌یابی و تأمین مالی، مدیریت ریسک و نظارت و ارزیابی؛ فصل بیست و سوم: هزینه و تأمین مالی برنامه‌های توسعه ملی؛ فصل بیست و چهارم: مدیریت ریسک؛ و فصل بیست و پنجم: نظارت و ارزیابی
تشریح وضعیت موجود	– تحلیل وضعیت
فرصت‌ها و چالش‌ها	– فرصت‌ها، تهدیدها و چالش‌ها
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	– صنعتی‌سازی پایدار برای رشد فراگیر، اشتغال و ایجاد ثروت پایدار
پوشش موضوعی	– اقتصادی-اجتماعی- محیط زیستی
نظارت بر سند	– سازمان ملی برنامه‌ریزی
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	– نظریه تغییر جهت: در دستیابی به درآمد خانوار بیشتر و افزایش رفاه
توسعه فضایی	– توجه به توسعه منطقه‌ای

برنامه‌های توسعه کشور اوگاندا نیز مشابه سایر کشورهای مورد بررسی پنج ساله بوده و اهداف عمدتاً کیفی و برای بخش‌ها به شکل کمی تشریح شده است. این سند برنامه توسط سازمان ملی برنامه‌ریزی تنظیم شده و ناظر سند نیز همین سازمان بوده است. ساختار این برنامه شامل چهار بخش و ۲۵ فصل بوده که به تحلیل وضعیت و فرصت‌ها، تهدیدها و چالش‌ها پرداخته است. استراتژی (جهت‌گیری) این سند، صنعتی‌سازی پایدار برای رشد فراگیر، اشتغال و ایجاد ثروت پایدار می‌باشد. در خصوص اصول و دیدگاه توسعه‌ای حاکم بر سند،

نظریه تغییر جهت دستیابی به درآمد خانوار بیشتر و افزایش رفاه مدنظر قرار گرفته است. در نهایت توسعه منطقه‌ای نیز در این برنامه مورد تأکید بوده است.

۴-۱۰-۳- اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند

نظریه تغییر برای این برنامه بر اساس دستیابی به درآمد خانوار بالاتر و افزایش رفاه، مبنا قرار گرفته است. صنعتی‌سازی پایدار مبتنی بر منابع، چالش‌های موجود همچون ارزش افزوده کم، اشتغال کم‌درآمد، واردات و جذب کم فناوری را برطرف خواهد کرد. گسترش صنعت تولید اوگاندا و گام‌های صنعتی شدن، پتانسیل بی‌نظیری را برای رشد شتابان با افزودن ارزش به مواد خامی که در سطح محلی تولید می‌شوند، به جای صادرات غیرفراآوری شده، فراهم می‌کند.

۴-۱۰-۴- رویکرد مبتنی بر برنامه

تقویت همسویی برنامه‌ها، بودجه و اجرا در سطح کلان، بخش و دولت محلی: دولت بر اساس برنامه، رویکرد برنامه‌ریزی معرفی خواهد کرد.

۴-۱۱- برنامه توسعه کشور لتونی

۴-۱۱-۱- چشم‌انداز آینده لتونی در سال ۲۰۲۷

در آغاز قرن ۲۱، لتونی به خانواده کشورهای اروپایی بازگشت و عضو ناتو و اتحادیه اروپا شد. اقتصاد آن رو به رشد بوده و اصلاحات قابل توجهی در دولت انجام شده است. در سال ۲۰۲۷، تغییرات بنیادی و رشد در چهار حوزه مدنظر قرار می‌گیرد:

- حقوق برابر- حمایت از حقوق اساسی و دسترسی برابر به خدمات دولتی
- کیفیت زندگی- افزایش رفاه و فرصت‌ها برای همه
- جامعه دانش- یک جهت دوجانبه برای تغییر در آموزش و علوم، آگاهی مدنی، فضای رسانه‌ای و اقتصاد است.
- لتونی مسئول است که به چالش‌های پایداری که عمدتاً ناشی از تغییرات آب و هوا و روندهای جمعیتی است، رسیدگی کند.

حقوق برابر

ماده ۹۱ قانون اساسی حقوق مساوی را برای همه افراد در لتونی در نظر گرفته است. بسته به محل زندگی و کار یک شخص، حقوق می‌تواند به گونه‌های متفاوتی اعمال شود: فضای اطلاعاتی و فناوری مورد استفاده، سن و سایر انتخاب‌های فردی و غیره. همکاری بین مقامات نظام قضایی، انسجام در روش‌ها و عمل، پلتفرم‌های

دیجیتال، مقررات با کیفیت بالا و افزایش آگاهی عمومی از سیستم قضایی، موجب تقویت حاکمیت قانون می‌شود. لتونی یکی از نخستین کشورهای است که به طور سیستماتیک اقدامات هماهنگ و مبتنی بر داده را برای جلوگیری از خطرات حریم خصوصی و قانونی در فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی اجرا می‌کند.

کیفیت زندگی

مردم در لتونی در سال ۲۰۲۷ احساس خوبی دارند. آن‌ها به یکدیگر اهمیت می‌دهند و از یکدیگر پشتیبانی می‌کنند و شرایط زندگی برای همه مناسب است. مردم سلامت روانی و عاطفی خود را حفظ می‌کنند و از تعادل کار/زندگی خوب و غنای فرصت‌های فرهنگی لتونی بهره می‌برند و می‌توانند اوقات فراغت خود را به کامل‌ترین شکل سپری کنند. کیفیت زندگی مزیت رقابتی لتونی است. همکاری هدفمند (از جمله ایجاد ارتباط بین مراکز توسعه ملی و منطقه‌ای لتونی، مشارکت میان شهرها و روستاهای اطراف آن‌ها و مناطق روستایی، همکاری‌های مشترک پایدار و مشارکت عمومی - خصوصی) باعث افزایش کیفیت، در دسترس بودن و بهره‌وری خدمات عمومی در هر شهر و منطقه لتونی می‌شود.

جامعه دانش

دانش و آموزش نوین و فراگیر، زیربنای کشوری سرزنده و مولد است. آموزش مادام‌العمر بستر یک جامعه دموکراتیک پایدار، برتری علمی، شرکت‌های نوآور و نیروی کار شایسته است. تمام سطوح سیستم آموزشی لتونی نیازهای امروزی و چالش‌های آینده را با آموزش هوش هیجانی، نیروی کار بسیار ماهر و دیجیتالی، برآورده می‌کنند. لتونی همچنین به خاطر خلاقیت جمعیتش متمایز است. جامعه دانش یک جامعه فعال است. مردم به طور فزاینده‌ای در حاکمیت از طریق انجمن‌ها و مشارکت‌های اجتماعی شرکت می‌کنند. شهروندان نسبت به امنیت کشور خود احساس مسئولیت می‌کنند. آن‌ها می‌دانند که چگونه از خود، خانواده و کشورشان در طول بحران محافظت کنند و مقامات مربوطه پاسخگو بوده و آماده پاسخگویی هستند. سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی بهترین دفاع لتونی در برابر تهدیدات ترکیبی است. تحول دیجیتال به عنوان کلید بهره‌وری و رشد اقتصادی است و فناوری اطلاعات و ارتباطات، تغییرات را در اقتصاد، مدیریت دولتی و جامعه تسریع می‌کند.

مسئولیت لتونی

پایداری محیط لتونی از طریق تغییرات گسترده در تولید و الگوهای مصرف، رفتار و طرز فکر عمومی به دست آمده است. شهروندان، مؤسسات تجاری و دولتی عادات خود را تغییر داده‌اند. در تمام سطوح، دینفعان به اصول اقتصاد دورانی^۱ پایبند هستند، زباله کمتری تولید می‌کنند، انتشار گازهای گلخانه‌ای را کاهش می‌دهند و از فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست استفاده می‌کنند. از طرفی وابستگی به منابع فسیلی کاهش یافته و سهم

1. Circular Economy

انرژی‌های تجدیدپذیر در تولید انرژی افزایش یافته است. غذای ایمن و مدیریت کارآمد منابع طبیعی هم به پایداری محیط‌زیست و هم به سلامت عمومی کمک می‌کند.

۴-۱۱-۲- ساختار برنامه توسعه ملی سال ۲۰۲۷

این برنامه، شامل چهار هدف استراتژیک است که خط‌مشی را برای هفت سال آینده تعیین می‌کند و هجده مسیر را در شش اولویت دسته‌بندی می‌نماید. هر مسیر شامل شاخص‌های پیامد سیاست، اقدامات و حداقل یک مرجع مسئول است. علاوه بر این، شاخص‌ها به اقدامات خاصی نسبت داده می‌شوند. این‌ها نظارت بر سیاست بخشی را تشکیل می‌دهند.

۴-۱۱-۳- اهداف استراتژیک

اهداف استراتژیک نمادین نیستند بلکه در طول مدت برنامه‌ریزی برای ارزیابی سیاست‌ها و درخواست بودجه، تعیین فرایندهای نظارتی و اولویت‌های بخشی، ارزیابی عملکرد و غیره استفاده می‌شوند.

- فرصت برابر

مهم‌ترین رکن آن عدالت اجتماعی است و به کاهش نابرابری درآمد کمک می‌کند. کشور لتونی تلاش خواهد کرد تا اطمینان حاصل کند که همه مردم این فرصت را دارند که تحصیلات خوبی داشته باشند، مراقبت‌های بهداشتی باکیفیت را دریافت کنند، کار شایسته‌ای داشته باشند، در محیطی امن زندگی کنند و از نظر اجتماعی محافظت شوند. این امر به نفع اقتصاد و جامعه است و به عنوان یک کل منجر به ثبات اقتصادی و بهره‌وری، ترویج تعامل اجتماعی و مدنی و تقویت طبقه متوسط خواهد شد.

- بهره‌وری و درآمد

بهره‌وری و درآمد دو رکن اساسی برای رشد پایدار هستند. افزایش بهره‌وری با هدف قرار دادن منابع برای تولید ارزش افزوده بالاتر و با فروش در بازارهای جهانی حاصل می‌شود که باعث افزایش مزیت رقابتی لتونی در دانش و نوآوری خواهد شد.

- اعتماد اجتماعی

در فضایی از اعتماد سیاسی، اقتصاد شکوفا می‌شود، امنیت بهبود می‌یابد، عدالت غالب می‌شود، مردم احساس نیاز و مسئولیت می‌کنند که باعث افزایش منافع عمومی می‌شود.

- توسعه منطقه‌ای

توسعه منطقه‌ای، سنگ بنای رشد متعادل و متوازن این کشور است. پتانسیل مناطق لتونی تقویت خواهد شد و نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی با بهبود محیط کسب و کار، ارتقای تخصص‌ها و شایستگی‌های خاص منطقه

و با ایجاد شرایط برای فرصت‌های شغلی جدید و خدمات عمومی کاهش خواهد یافت. سهم مناطق در اقتصاد ملی، رفاه را افزایش خواهد داد.

شاخص‌های استراتژیک

جدول ۲۵: شاخص‌های استراتژیک در برنامه توسعه لتونی

شاخص‌ها	واحد	سال پایه	مقدار سال پایه	مقدار هدف در سال ۲۰۲۴	مقدار هدف در سال ۲۰۲۷
بهره‌وری نیروی کار در هر ساعت	درصد از میانگین اتحادیه اروپا	۲۰۱۸	۵۹,۲	۶۵	۶۸
سرانه تولید ناخالص داخلی در برابری قدرت خرید	درصد از میانگین اتحادیه اروپا	۲۰۱۸	۷۱	۷۵	۸۰
ضریب جینی	%	۲۰۱۸	۳۵,۶	۳۴	۳۰
نرخ در معرض خطر فقر برای کودکان (۰-۱۷)	%	۲۰۱۸	۱۷,۵	۱۳,۵	۱۱,۵
رضایت از زندگی	%	۲۰۱۸	۷۳,۶	۷۷	۸۱
اعتماد متقابل	مقیاس ۰-۱۰	۲۰۱۸	۶,۴	۶,۸	کمتراز ۷
سرانه تولید ناخالص داخلی منطقه‌ای	%	۲۰۱۷	۴۷	۵۲	۵۵

اولویت اول: خانواده‌های قوی، جمعیت سالم و فعال

- مسیر: مراقبت‌های بهداشتی انسان محور
- مسیر: بهزیستی روانی و عاطفی
- مسیر: خانواده‌های قوی در طول نسل‌ها
- مسیر: شمولیت اجتماعی

اولویت دوم: دانش و مهارت‌های رشد فردی و ملی

- مسیر: علم برای توسعه جامعه، اقتصاد و امنیت
- مسیر: کیفیت، دسترسی و آموزش جامع

اولویت سوم: رقابت تجاری و رفاه مادی

- مسیر: بهره‌وری، نوآوری و صادرات

- مسیر: کار و درآمد
- مسیر: سرمایه و محیط کسب و کار
- اولویت چهارم: محیط زیست با کیفیت و توسعه منطقه‌ای**
- مسیر: بهره‌وری، نوآوری و صادرات
- مسیر: طبیعت و محیط زیست - معامله سبز
- مسیر: محیط فناوری و خدمات
- مسیر: توسعه متوازن منطقه‌ای
- مسیر: مسکن
- اولویت پنجم: فرهنگ و ورزش برای سبک زندگی فعال**
- مسیر: مشارکت عمومی در فعالیت‌های فرهنگی و ورزشی
- مسیر: همکاری و کمک بخش فرهنگ و ورزش به جامعه پایدار
- اولویت ششم: یک جامعه متحد، آزاد، امن و ایمن**
- مسیر: انسجام اجتماعی
- مسیر: نقش قانون و حاکمیت
- مسیر: ایمنی و امنیت

جدول ۲۶: بررسی معیارها در برنامه توسعه کشور لتونی

ویژگی‌ها	لتونی
افق زمانی / دوره	- هفت سال
اهداف	- چهار هدف استراتژیک: فرصت برابر، بهره‌وری و درآمد، اعتماد اجتماعی و توسعه منطقه‌ای - اهداف کیفی با در نظر گرفتن شاخص‌های کمی برای اهداف
تنظیم‌کننده سند	- مرکز هماهنگی متقابل
تصویب‌کننده سند	- -
ساختار	- شامل چشم‌انداز، اهداف استراتژیک، اولویت‌ها: شش اولویت، چشم‌انداز توسعه فضایی، پیاده‌سازی، تأمین مالی و نظارت و ارزیابی
تشریح وضعیت موجود	- -
فرصت‌ها و چالش‌ها	- -
استراتژی (جهت‌گیری) توسعه	- مدل رشد لتونی، اولویت‌دهی به مردم در نظر گرفته شد.
پوشش موضوعی	- اقتصادی - اجتماعی - محیط زیستی

نظارت بر سند	- پارلمان جمهوری لتونی
اصول و دیدگاه‌های توسعه‌ای حاکم بر سند	- شامل شش اولویت
توسعه فضایی	- توجه به توسعه منطقه‌ای و توسعه فضایی

۴-۱۱-۴- چشم‌انداز توسعه فضایی برنامه توسعه

چشم‌انداز توسعه فضایی، دیدگاه یکپارچه توسعه کشور را فراهم می‌کند؛ به طوری که ارزش، منابع و مزایای لتونی به طور مؤثر و با حداقل سرمایه‌گذاری برای ایجاد ارزش بیشتر و تضمین استفاده پایدار از منابع مورد استفاده قرار می‌گیرند. این برنامه دستورالعمل‌هایی برای برنامه‌ریزی و ترویج توسعه در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی مطابق با نیازها و پتانسیل رشد منطقه ارائه می‌دهد. این رهنمودها که در ابتدا در لتونی ۲۰۳۰ به تفصیل شرح داده شد، همچنان در ارتباط با نیازها و پتانسیل رشد سرزمین‌ها و جنبه‌های اصلی توسعه فضایی-قابلیت دسترسی، هم‌زیستی شهری-روستایی و یک رویکرد خاص برای توسعه «فضاهای منافع ملی» است. لتونی ۲۰۳۰ فضاهای دارای منافع ملی را شناسایی می‌کند و انواع منحصر به فرد و خاص سرزمین‌هایی که برای توسعه کشور به عنوان یک کل مهم هستند.

۴-۱۱-۵- پیاده‌سازی، تأمین مالی، نظارت و ارزیابی برنامه توسعه

این برنامه توسعه توسط وزارتخانه‌ها از طریق سیاست‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها، شهرداری‌ها از طریق طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها مطابق با چشم‌انداز برنامه‌ریزی فضایی و سیاست توسعه منطقه‌ای ملی و توسط شهروندان از طریق اقدامات آن‌ها به نمایندگی از آینده خود و کشور اجرا می‌شود. در خصوص تأمین مالی، پیاده‌سازی آن مانع افزایش بودجه برای اهداف دیگر تعیین شده توسط هیئت وزیران نمی‌شود، در صورتی که تخصیص بودجه درخواست شده در چارچوب مالی تعیین شده توسط کابینه باشد. تصمیمات مربوط به بودجه دولتی در فرایند بودجه سالانه سال آینده و میان مدت (سه‌ساله) اتخاذ می‌شود. پارلمان لتونی نقش مهمی در نظارت و ارزیابی دارد.

۵- جمع‌بندی

با مطرح شدن مفهوم توسعه و برنامه‌ریزی توسعه، بسیاری از کشورها نقشه راهی را برای طی نمودن این مسیر و دستیابی به اهداف خود تعیین کردند. از این رو پرواضح است که اثربخشی برنامه‌های توسعه، از اهداف بسیار مهم در برنامه‌ریزی توسعه هر کشور به حساب می‌آید و از طرفی برنامه‌ریزان در تلاش هستند تا به سوی آنچه به عنوان مقصد و چشم‌انداز در نظر است حرکت کنند. در این میان کشور ایران نیز با سابقه بیش از هفتاد سال برنامه‌ریزی توسعه و تدوین ۱۱ برنامه توسعه ملی، با وجود بسیاری از مشکلات که بر تهیه این اسناد سایه انداخته، همچنان در تلاش است برنامه‌ای تحقق‌پذیر و اجرایی در مسیر نیل به اهداف، تهیه و تدوین کند. بدین طریق لازم است تا با مروری بر تجارب سایر کشورها و درس‌آموخته‌ها بهره‌برداری لازم صورت پذیرد. در بررسی سیر تحولات برنامه‌ریزی در ایران در دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی تفاوت‌هایی عیان است. در اجرای برنامه‌ها، به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی بسیاری از شاخص‌های توسعه روند مطلوبی را نشان دادند؛ اما همچنان شکاف نسبی بین ایران و کشورهای هم‌تراز مشاهده می‌شود. همچنین بررسی سیر تحول برنامه‌ها در کشورها نشان می‌دهد که تغییرات در نوع، روش و محتوای برنامه‌ها و تغییر جهت‌گیری‌ها از دستوری به ارشادی، دستیابی به اهداف برنامه و میزان موفقیت آن را افزایش داده است. بدین منظور در این پژوهش با تکیه بر تجارب ارزشمند برنامه‌ریزی توسعه در کشور، نکاتی از بررسی تطبیقی این برنامه‌ها در قیاس با کشورهای مالزی، چین، تایوان، ویتنام، تایلند، ترکیه، نیجریه، بوتان، وینسنت، هند، اوگاندا و لتونی احصاء شده که پس از جدول ۲۷ و به عنوان درس‌آموخته مطالعات تطبیقی و به منظور بهره‌برداری در فرایند برنامه هفتم توسعه طرح شده است.

جدول ۲۷: مقایسه تطبیقی کشورهای منتخب بر اساس معیارها

ویژگی ها	سند تحول دولت مردمی	برنامه ششم توسعه	مالزی	چین	تایوان	ویتنام	تایلند	ترکیه	نیجریه	بوتان	وینسنت	هند	اوگاندا	لیتوی
افق زمانی/ دوره	۱ - ۱ ساله - ۲ - ۳ ساله - ۴ ساله	۵ - سال	۵ - سال	۵ - سال	۴ - سال	۵ - سال	۵ - سال	۵ - سال	۵ - سال	۵ - سال	۱۲ - سال	۵ - سال	۵ - سال	۷ - سال
اهداف	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- دربرگیرنده اهداف کمی و کیفی	- اهداف عمدتاً کیفی و برای بخش ها به شکل کمی افزایش متوسط درآمد خانوار و بهبود کیفیت زندگی شاخص های کمی برای اهداف	- چهار هدف استراتژیک: فرصت برابر، بهره‌وری و درآمد، اعتماد اجتماعی و توسعه منطقه‌ای اهداف کیفی با در نظر گرفتن شاخص های کمی برای اهداف
تنظیم کننده سند	- با محوریت اندیشکده حکمرانی شریف و مشارکت اندیشکده‌ها و خبرگان	- سازمان برنامه و بودجه کشور	- کمیسیون اصلاح و توسعه ملی چین (NRDC)	- شورای توسعه ملی تایوان	- مجلس ملی	- دفتر ملی هیئت توسعه اقتصادی و اجتماعی دفتر نخست‌وزیری	- سازمان بودجه و استراتژی	- وزارت دارایی، بودجه و برنامه‌ریزی ملی	- کامیسیون شادی ناخالص ملی	- وزارت دارایی و برنامه‌ریزی اقتصادی	- کامیسیون برنامه‌ریزی	- سازمان ملی برنامه‌ریزی	- مرکز هماهنگی متقابل	
تصویب کننده سند	- ندارد اما در مکاتبات دولت به آن تأکید شده است	- احکام در مجلس - اسناد راهبردی هیئت وزیران	- کمیته برنامه‌ریزی توسعه ملی	- مجلس ملی	-	-	- مجلس ملی	- مجلس ملی	-	-	-	-	-	
ساختار	- شامل ۳ بخش: بخش اول: کلیات، تعاریف، روش‌شناسی و فرآیند تدوین و چرخش‌های تحول‌آفرین کلان؛ بخش دوم: برنامه تحول موضوعات اساسی؛ و بخش سوم: نظام راهبری و پایش	- شامل ۲۰ بخش موضوع فرهنگی	- شامل ۱۰ فصل: فصل اول: تثبیت رشد بر روی مردم - فصل دوم: تقویت تاب‌آوری اقتصاد کلان برای رشد پایدار، فصل سوم: افزایش مشارکت به سمت جامعه عادلانه، فصل چهارم: رفاه برای همه، فصل پنجم: توسعه سرمایه انسانی، فصل ششم: رشد سبز برای پایدار، فصل هفتم: تقویت زیرساخت، فصل هشتم: رشد اقتصادی، فصل نهم: تحول در خدمات عمومی برای بهره‌وری، فصل دهم: مشخصات مالزی بعد از سال ۲۰۲۰	- شامل ۳ بخش: بخش اول: مقدمه، بخش دوم: اهداف، بخش سوم: توصیه‌های سیاستی	- شامل ۲ بخش: بخش اول: وضعیت و نتایج برنامه توسعه اقتصادی - اجتماعی ۲۰۱۵-۲۰۱۱، بخش دوم: ارزیابی وضعیت رشد: ۱- وضعیت خارجی و روندها ۲- وضعیت داخلی و روندها، بخش سوم: اهداف و اصول توسعه برنامه اصلی برنامه توسعه یازدهم، اهداف و سیاست‌های استراتژی‌های	- شامل ۲ بخش با ۶ موضوع حاکمیتی: بخش اول: تحولات موضوعات متنوع: بخش اول: رشد اقتصادی و توسعه بخش زیرساخت، بخش دوم: دولت عمومی بخش چهارم: توسعه سرمایه انسانی، بخش پنجم: توسعه اجتماعی، بخش ششم: منطقه‌ای، بخش هفتم: اجرای برنامه، از تباطات، تأمین مالی، نظارت و ارزیابی	- شامل ۷ بخش با ۳۸ فصل در موضوعات متنوع: بخش اول: رشد اقتصادی و توسعه بخش زیرساخت، بخش دوم: توسعه دولت عمومی بخش چهارم: توسعه سرمایه انسانی، بخش پنجم: توسعه اجتماعی، بخش ششم: منطقه‌ای، بخش هفتم: اجرای برنامه، از تباطات، تأمین مالی، نظارت و ارزیابی	- شامل ۳ فصل: فصل اول: وضعیت موجود، فصل دوم: توسعه عملیاتی شدن شادی ناخالص ملی، نقاط عطف توسعه کلیدی، برنامه‌های پنج‌ساله و اهداف توسعه پایدار، فصل سوم: توسعه اهداف برنامه پنج‌ساله دوازدهم، چارچوب استراتژیک، اهداف بخش استراتژیک، چارچوب اهداف بخش استراتژیک، طرح، بخش چهارم: اجرا، نظارت و ارزیابی	- شامل ۱۱ بخش: بخش اول: مرور کلی (شرایط موجود، چالش‌ها، چشم‌انداز و آرزوها، چشم‌انداز رشد، سناریوهای جایگزین، معنای فراگیر بودن، فراگیری به عنوان کاهش فقر، فراگیری به عنوان تعادل منطقه‌ای، توسعه سرمایه انسانی، توسعه پایدار، توسعه مهارت، توانمندی‌های سازمانی، تعاملات چارچوب اقتصاد کلان، بخش سوم: تأمین مالی توسعه پایدار منابع نفتی، فصل هشتم: تغییرات اقلیمی، منابع طبیعی، محیط‌زیست و مدیریت آب، فصل دهم: توسعه بخش خصوصی.	- شامل ۴ بخش و ۲۵ فصل: بخش اول: زمینه و سابقه توسعه، فصل دوم: زمینه توسعه جهانی و منطقه‌ای، فصل سوم: چشم‌انداز توسعه ملی، بخش دوم: تمرکز استراتژیک، برنامه‌های استراتژیک، اولویت‌ها؛ شش اولویت، چشم‌انداز توسعه فضایی، پیاده‌سازی، تأمین مالی و نظارت و ارزیابی				

ویژگی‌ها	سند تحول دولت مردمی	برنامه ششم توسعه	مالزی	چین	تایوان	ویتنام	تایلند	ترکیه	نیجریه	بوتان	وینسنت	هند	اواندا	ایتونی				
						اصلی، وظایف و راه‌حل‌های اصلی، اجرای برنامه ۵ ساله		محیط‌زیست پایدار، حاکمیت قانون، دموکراسی و حکمرانی خوب				بخش هفتم: محیط‌زیست، جنگلداری و حیات‌وحش، بخش هشتم: علم و تکنولوژی، بخش نهم: نوآوری، بخش حکمرانی، بخش یازدهم: توسعه سرمایه انسانی، بخش هفدهم: توسعه و انتقال تکنولوژی، فصل هجدهم: بسیج جامعه و تغییر طرز فکر، فصل نوزدهم: امنیت و حکمرانی، فصل بیستم: دگرگونی بخش عمومی، فصل بیست و یکم: توسعه منطق‌های، فصل بیست و دوم: پیاده‌سازی برنامه توسعه، بخش چهارم: هزینه‌یابی و تأمین مالی، مدیریت ریسک و نظارت و ارزیابی، فصل بیست و سوم: هزینه و تأمین مالی برنامه‌های توسعه ملی، فصل بیست و چهارم: مدیریت ریسک، فصل بیست و پنجم: نظارت و ارزیابی	فصل یازدهم: تولید، فصل دوازدهم: زیرساخت حمل‌ونقل یکپارچه و خدمات، فصل سیزدهم: توسعه انرژی، فصل چهاردهم: دگرگونی دیجیتال، فصل پانزدهم: شهرسازی پایدار و مسکن، فصل شانزدهم: توسعه سرمایه انسانی، فصل هفدهم: نوآوری، توسعه و انتقال تکنولوژی، فصل هجدهم: بسیج جامعه و تغییر طرز فکر، فصل نوزدهم: برنامه امنیتی و حکمرانی، فصل بیستم: دگرگونی بخش عمومی، فصل بیست و یکم: توسعه منطق‌های، فصل بیست و دوم: پیاده‌سازی برنامه توسعه، بخش چهارم: هزینه‌یابی و تأمین مالی، مدیریت ریسک و نظارت و ارزیابی، فصل بیست و سوم: هزینه و تأمین مالی برنامه‌های توسعه ملی، فصل بیست و چهارم: مدیریت ریسک، فصل بیست و پنجم: نظارت و ارزیابی					
تشریح وضعیت موجود	- تشریح وضعیت موجود	- در اسناد پشتیبان	- مقایسه میان برنامه گذشته و برنامه اخیر با تشریح وضعیت موجود	- فاقد این ویژگی	- تشریح خلاصه‌ای از وضع موجود و تشریح کلان‌روندها	- دربرگیرنده بیان وضعیت موجود و عملکرد دوره قبل	- بررسی روندها	- دربرگیرنده بیان وضعیت موجود و عملکرد دوره اخیر	-	- دربرگیرنده تحلیل وضعیت موجود	- دربرگیرنده تحلیل وضعیت موجود	- دربرگیرنده تحلیل وضع موجود	- شامل تحلیل وضعیت	-				
فرصت‌ها و چالش‌ها	- بیان‌کننده چالش‌ها و چرخش‌های تحول‌آفرین	- در اسناد راهبردی	- بیان‌کننده چالش‌ها و فرصت‌ها	- فاقد این ویژگی	- اشاره به چالش‌ها	- دربرگیرنده محدودیت‌ها و نقاط ضعف	- اشاره به چالش‌ها	- دربرگیرنده فرصت‌ها و چالش‌های بین‌المللی و تحولات سطح جهان	-	- دربرگیرنده چالش‌ها و قوت‌ها	-	- اشاره به چالش‌ها	- شامل فرصت‌ها، تهدیدها و چالش‌ها	-				

مطالعه تطبیقی برنامه های توسعه در ایران و کشورهای منتخب

ویژگی ها	سند تحول دولت مردمی	برنامه ششم توسعه	مالزی	چین	تایوان	ویتنام	تایلند	ترکیه	نیجریه	بوتان	وینسنت	هند	اوگاندا	لتونی
استراتژی (جهت گیری) توسعه	-	<ul style="list-style-type: none"> رشد تولید رقابتی مبتنی بر دانش و بهره‌وری در چارچوب اقتصاد مقاومتی و فرهنگ اسلامی - ایرانی و تعامل سازنده با جهان 	<ul style="list-style-type: none"> دارای ۶ استراتژی (جهت گیری) توسعه: مشارکت به سمت یک جامعه عادلانه- بهبود رفاه برای همه- شتاب گرفتن توسعه سرمایه انسانی برای یک کشور پیشرفته-دنبال نمودن رشد سبز برای پایداری و تاب آوری- تقویت زیرساخت برای حمایت از توسعه اقتصادی- مهندسی مجدد رشد اقتصادی برای پیشرفت بیشتر 	<ul style="list-style-type: none"> توسعه سبز و افزایش کیفیت زندگی 	<ul style="list-style-type: none"> دستیابی به رشد در عین حفظ ثبات و کشف فرصت‌ها در میان تغییرات 	<ul style="list-style-type: none"> تجدید ساختار اقتصاد با مدل رشد مدرن، افزایش کارایی، اثربخشی و رقابت‌پذیری 	<ul style="list-style-type: none"> شامل استراتژی توسعه در ۱۰ بخش: ۱- تقویت و شناخت پتانسیل بالای سرمایه انسانی، ۲- ایجاد جامعه عادلانه و کاهش نابرابری، ۳- تقویت اقتصاد و رقابت پایدار، ۴- رشد سازگار با محیط‌زیست برای توسعه پایدار، ۵- تقویت امنیت ملی برای پیشرفت کشور به سوی رفاه و پایداری، ۶- مدیریت دولتی، پیشگیری از فساد و حکمرانی خوب در جامعه تایلندی، ۷- پیشرفت زیرساخت‌ها و لجستیک، ۸- توسعه علم، فناوری، تحقیق و نوآوری، ۹- استراتژی توسعه منطقه‌ای، شهری و اقتصادی، ۱۰- همکاری بین‌المللی برای توسعه 	<ul style="list-style-type: none"> رشد اقتصادی پایدار و افزایش سطح رقابت‌پذیری و رفاه کشور 	<ul style="list-style-type: none"> رشد اقتصادی- فقرزدایی 	<ul style="list-style-type: none"> دستیابی به جامعه پایدار از طریق تمرکززدایی 	<ul style="list-style-type: none"> دستیابی به اقتصاد پایدار 	<ul style="list-style-type: none"> رشد سریع، فراگیر و پایدار 	<ul style="list-style-type: none"> صنعتی‌سازی پایدار برای رشد فراگیر، اشتغال و ایجاد ثروت پایدار 	<ul style="list-style-type: none"> مدل رشد لتونی، اولویت‌دهی به مردم در نظر گرفته شد.
پوشش موضوعی	-	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده همه بخش‌های اقتصادی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> درب‌گیرنده بخش‌های اقتصادی و محیط زیستی

ویژگی‌ها	سند تحول دولت مردمی	برنامه ششم توسعه	مالزی	چین	تایوان	ویتنام	تایلند	ترکیه	نیجریه	بوتان	وینسنت	هند	اوگاندا	لتونی		
نظارت بر سند	- مرکز رصد و پایش تحول دولت	- سازمان برنامه و بودجه کشور	- کمیته برنامه‌ریزی توسعه ملی	-	-	-	مکانیسم‌هایی که برنامه را به مرحله اجرا می‌رسانند باید در سطوح مختلف مرتبط باشند و راهبرد ملی، برنامه‌های خاص، برنامه‌های عملیاتی و سیستم تخصیص بودجه را با هم مرتبط کنند. هدف چنین اتصالی تسهیل اجرای طرح به شیوای کارآمد و تشویق توسعه‌های یکپارچه، منطقه محور و پایدار است. به همین ترتیب، موضوعات مقطعی از برنامه‌های توسعه مختلف استخراج می‌شود که در برنامه دوازدهم، سیاست‌های دولت و اهداف مهم اصلاحی مشخص شده است. برنامه دوازدهم علاوه بر ادامه راهبردهای توسعه‌ای که در برنامه یازدهم معرفی شد، ارائه یک سیستم تخصیص بودجه یکپارچه بهبود یافته را نیز در نظر دارد. سیستم نظارت و ارزیابی مشارکتی برای دستیابی به سطح	-	- کمیته فرمان ملی	- کمیسیون شادی ناخالص ملی و بخش مدیریت عملکرد دولت	- وزارت دارایی و برنامه‌ریزی اقتصادی - نظارت بر سالانه - نظارت بر پیشرفت برنامه با مرور گزارش‌های سالانه وزارتخانه‌ها، ادارات و سازمان‌ها انجام خواهد شد. وزارت دارایی و برنامه‌ریزی اقتصادی ملزم خواهد بود تا سالانه به کابینه درباره پیشرفت کلی در اجرای برنامه، از طریق وزیر گزارش دهد.	-	- سازمان ملی برنامه‌ریزی	-	-	مجلس جمهوری لتونی

مطالعه تطبیقی برنامه های توسعه در ایران و کشورهای منتخب

ویژگی ها	سند تحول دولت مردمی	برنامه ششم توسعه	مالزی	چین	تایوان	ویتنام	تایلند	ترکیه	نیجریه	بوتان	وینسنت	هند	اوگاندا	لیتونی
							کارآمدی بهبود یافته و همچنین تبدیل استراتژی ملی برنامه دوازدهم را به برنامه های عملیاتی وزارتی و استانی منعکس خواهد کرد.							
اصول و دیدگاه های توسعه ای حاکم بر سند	- اصول چهارگانه تعیین موضوعات اساسی از قبیل آرمان ها، ظرفیت ها و ...	- توجه و تأکید بر اصول و مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت - جلب مشارکت همگانی - توجه به عدم قطعیت ها	-	- راه اندازی مدل جدید توسعه اقتصادی: ۶ هسته استراتژی صنعتی- نوآوری صنعتی	- دربرگیرنده ارائه اصول و دیدگاه های توسعه ای حاکم بر سند	-	-	-	-	- شامل دیدگاه های توسعه ای برای سند برنامه	-	- شامل دیدگاه های توسعه ای برای سند برنامه	- نظریه تغییر جهت: در دستیابی به درآمد خانوار بیشتر و افزایش رفاه - صنعتی سازی پایدار مبتنی بر منابع، چالش های موجود همچون ارزش افزوده کم، اشتغال کم درآمد، واردات و جذب کم فناوری را برطرف خواهد کرد. - گسترش صنعت تولید اوگاندا و گام های صنعتی شدن، پتانسیل بی نظیری را برای رشد شتابان با افزودن ارزش به مواد خامی که در محلی تولید می شوند، به جای صادرات غیرفراوری شده، فراهم می کند.	- شامل ۶ اولویت
توسعه فضایی	- توجه به موضوع برنامه ریزی فضایی (موضوع شهرسازی و توسعه سواحل مکران)	- توجه به آمایش سرزمین (توسعه سواحل مکران)	- توجه به توسعه فضایی	- توجه به توسعه فضایی	- توجه به توسعه فضایی	-	-	-	-	- توجه به نظام سکونتگاهی	- توجه به توسعه منطقه ای	- توجه به توسعه منطقه ای	- توجه به توسعه منطقه ای	- توجه به توسعه منطقه ای و توسعه فضایی

منبع: یافته های تحقیق

- اهم نکات احصاء شده از بررسی تطبیقی برنامه‌های توسعه در ایران و کشورهای منتخب به شرح زیر است:
- خروجی برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب، عمدتاً معطوف به برنامه‌های عملیاتی است و نه احکام. در کشورهای مورد بررسی مشاهده شد که پس از تعیین اهداف و توصیه‌های سیاستی، به جای قواعد، به ارائه پروگرام و یا برنامه‌های عملیاتی اقدام نموده‌اند. پرواضح است که حکم محوری در برنامه‌های مطالعه شده در این پژوهش جایگاه مطلوبی ندارد.
 - افق زمانی برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب عمدتاً پنج ساله است. برنامه‌های توسعه در کشور، قبل از پیروزی انقلاب اسلامی هفت ساله و پنج ساله و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی با افق زمانی پنج ساله تهیه شده است. شایان ذکر است که این بررسی مقایسه‌ای حاکی از آن است که برنامه‌های توسعه کشورهای مورد بررسی نیز عمدتاً با دوره زمانی پنج ساله تهیه شده و به عنوان برنامه میان‌مدت، ذیل چشم‌انداز و یا برنامه بلندمدت تنظیم می‌شوند.
 - مقوله رشد اقتصادی در عمده برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب دیده می‌شود. از جمله اهداف اصلی توسعه، کاهش فقر و افزایش رفاه است که بخش قابل توجهی از آن به وسیله رشد اقتصادی تحقق می‌یابد. همان‌طور که مقوله رشد اقتصادی از نخستین برنامه نیز در ایران مورد تأکید بوده و حائز اهمیت است، این مهم در برنامه‌های توسعه کشورهای منتخب نیز عمدتاً محور اصلی برنامه قرار گرفته است.
 - در عمده برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب، علاوه بر تهیه اسناد توسعه فضایی، در اسناد توسعه هم به مقوله برنامه‌ریزی فضایی توجه شده است. اگرچه در بسیاری از این کشورها، اسناد توسعه فضایی تهیه شده است؛ اما در اسناد برنامه‌ای نیز به وضوح اشاره به موضوعاتی همچون برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای و همچنین عدالت توزیعی قابل مشاهده است.
 - در عمده برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب، روش‌ها و رهیافت‌های برنامه‌ریزی اجتماع‌محور و مشارکتی دیده می‌شود. شایان ذکر است که در برنامه‌های توسعه کشورهای مطالعاتی، رویکردها و روش‌های مشارکتی و تعاملی به وضوح دیده می‌شود. در این کشورها در فرایند برنامه‌ریزی توسعه عمدتاً علاوه بر دستگاه‌های دولتی، نهادها و سازمان‌های مردم‌نهاد و همچنین بخش خصوصی نیز به ایفای نقش می‌پردازد. همچنین در مقیاس و سطوح دیگر نیز، با تهیه برنامه‌های منطقه‌ای و محلی به مشارکت گسترده ذی‌نفعان پرداخته و فرصت اظهارنظر را برای همگان فراهم می‌کنند.
 - در عمده برنامه‌های توسعه در کشورهای منتخب، مسائل و چالش‌ها نقشی مهم در فرایند تهیه برنامه دارند. در عمده برنامه‌های توسعه در کشورهای مطالعاتی، به وضوح مشاهده شد که بخشی از سند به بررسی مسائل و چالش‌های کلیدی اختصاص یافته است. هرچند در برنامه ششم توسعه کشور نیز این موضوع مورد تأکید قرار گرفت؛ اما در مجموع میل به برنامه‌ریزی جامع در بطن برنامه‌های توسعه کشور دیده می‌شود در صورتی که در سایر کشورها این نوع برنامه‌ریزی منسوخ شده است.

منابع

- باقری، فرخنده (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی نظام‌ها، تکنیک‌ها و مدل‌های برنامه‌ریزی توسعه در ایران و کشورهای منتخب، مجموعه مطالعات هفتاد سال برنامه‌ریزی توسعه در ایران، تهران: مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری.
- پوراصغر سنگاچین، فرزام (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی برنامه‌های توسعه در ایران. تهران: سازمان برنامه و بودجه کشور.
- توفیق، فیروز (۱۳۸۵). برنامه‌ریزی در ایران و چشم‌انداز آینده آن. مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی.
- سازمان برنامه و بودجه (۱۳۲۹). برنامه اول عمرانی، خلاصه تجدیدنظر شده، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- سازمان برنامه و بودجه (۱۳۵۱). قانون برنامه پنجم عمرانی کشور، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- سازمان برنامه و بودجه (۱۳۸۴). قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- شیرزادی، رضا (۱۳۸۹). برنامه‌های توسعه در ایران بعد از انقلاب اسلامی، علوم سیاسی، شماره ۱۱، ۴۳-۲۹.
- عرب مازار، عباس و خسرو نورمحمدی (۱۳۹۵). تحلیل انتقادی هدف‌های اقتصادی برنامه‌های توسعه در ایران (قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، سال پنجم، شماره ۱، ۴۲-۱۹.
- نوبخت، محمدباقر (۱۳۹۴). پژوهشی پیرامون الگوهای توسعه: مقدمه‌ای بر الگوی مطلوب توسعه ایرانی-اسلامی، تهران: سازمان برنامه و بودجه کشور.
- نیکوآقبال، علی‌اکبر و غزاله یزدان کریمی (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی برنامه‌ریزی در ایران، ابزاری برای تقویت اقتصاد مقاومتی و توسعه صادرات، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۹۷، ۸۴-۹۱.
- Asian Development Bank (2021). The 14th Five-Year Plan of the People's Republic of China
- Cross-Sectoral Coordination Center (2020). National Development Plan of Latvia for 2021-2027.
- Economic Planning Unit (2015). The Eleventh Malaysia Plan (2016-2020).
- Federal Ministry of Finance, Budget and National planning (2021). Nigeria's National Development Plan (2021-2025).
- Gross National Happiness Commission (2013). Bhutan Twelfth Five Year Plan (2018-2023).
- National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam (2016). THE 5-YEAR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT PLAN OF 2016 - 2020.
- National Development Council of Taiwan (2021). National Development Plan (2021-2024).
- Office of the National Economic and Social Development Board (2017). The Twelfth National Economic and Social Development Plan of Thailand (2017-2021).
- Planning Commission Government of India (2013). Twelfth Five Year Plan (2012-2017).
- Presidency of Strategy and Budget (2019). The Eleventh Development Plan of Turkey (2019-2023).
- Uganda National Planning Authority (2020). Third National Development Plan (2020/21-2024-25).